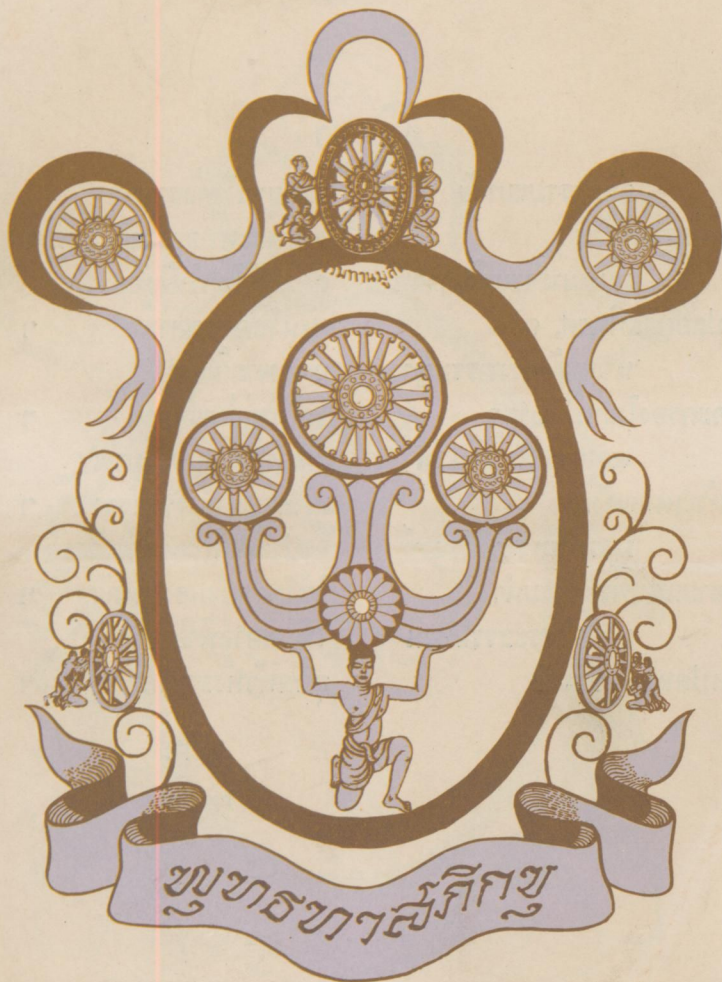


# ศาสนา คือ อะไร ?

โดย



ชุดหมอนล้อ อันต์บ ๑๑

## อุทิศนา

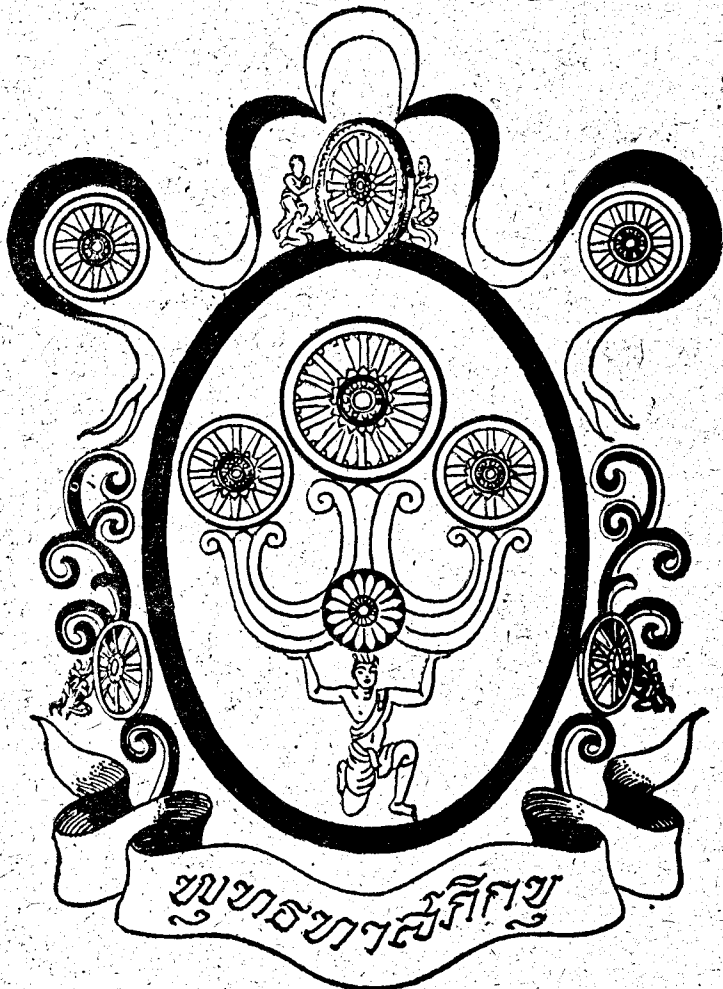
จักรธรรมะมัลย์	จะหมั่นทั่วทั้งชาติตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อย่าง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลุสเตรจันาน ฯ
จะทุกข์ทนทงคืนวัน	พิฆาตกนบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพ้นภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งชาติตรี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

# ศาสนา คือ อะไร ?

โดย



ชุดหมอนล้อ อันดับ ๑๑

สุจิต - สุจิต

สุจิต สุจิต เกิด "ตัวกู"  
เฝ้าปากกู ขุนนาง อย่าง ป้า นวล  
เขาคัก กู เองนี่ อย่างไร ไม่ยอมแพ้  
เฝ้า คลัม คลัม เลือดพลาบ แผลพลาบ;  
!

สุจิต สุจิต วัง "ตัวกู"  
สิดาตอยู่ ด้วยสภาพ อันผ่องใส  
สรวบอยู่ เพราะเห็นตาม ความจริงไป  
สอขอยู่ เพราะ เห็นได้ ไม่รู้หวนหวน :

เผลอ ดับนั้น แม้หวนรอบ ตู้อิสต์  
คุณ ความดี ทั้ง ควณ แม้มีกณ  
ไม่ ให้ เกิด "ตัวกู" อยู่ในตน  
เป็น สุชน เพราะ สุจิต วิเศษวิเศษ โดย ๔

พุทธทศ อินทร์



# คำปรารภ

พระราชบัญญัติฉบับนี้คือชุดกฎหมายที่ตราขึ้นโดย  
พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา  
พระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา  
เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่าง  
เรียบร้อยเรียบร้อยโดยมีเอกภาพแห่งความประพฤติ  
และมีความซื่อสัตย์สุจริตโดยปราศจาก  
การแทรกแซงหรือครอบงำโดยบุคคลอื่นใด

ที่มา: เป็น ปรัชญาชีวิต ของชีวิต, แต่เขาสนใจ  
กับปรัชญาชีวิตที่พอเหมาะ สั้นรัดกุมพอ. ชีวิตที่ขาด  
ปรัชญาชีวิตนั้น เป็น ชีวิตที่ขาดแล้ว แล=เป็นความสูญ  
เสีย ยิ่งไปกว่าการขาดของร่างกาย เพราะขาดจิตใจ, อย่าง  
นี้จะยิ่งมีปัญหามากกว่าได้เคย. ความมี ชีวิตที่ปราศจาก  
ความนั้น เป็น ความทุกข์ ของแต่ละคน แล=ความ  
อันทุกข์ยากแก่กันและกัน จนกระทั่งถึง ระดับ มีผลเสีย  
เป็นที่สุด.

เป้าหมายของมนุษย์ ที่ถูกตั้งไว้สูง คือ การที่คน  
คน มีความสุขเป็น เป้าหมาย ของใจ แล=มีความเคลื่อนไหว  
ชีวิตที่ เป็นประโยชน์แก่ตนแล=ดีอื่น อยู่ภายใต้การ  
นำ แล=ตลอดเวลา. ทั้ง ความดี สันติอยู่กับ  
สังคม ชีวิตที่=ทำให้ ประโยชน์ ของเขา มีความเป็น  
มนุษย์ อย่างถูกต้อง แล=สมบูรณ์.

ข้อควรระวัง ละต้องเป็นดี รัก- ซื่อสัตย์- กตัญญู-  
กตเวทิต์ ต่อปิตามารดา พี่น้องญาติ แม้ชีวิต ก็อดเสียสละ  
ให้ดี; ละต้องเคารพ เชื่อฟัง ทรูษาอาจารย์คนแก่คนเฒ่า



# ศาสนาคืออะไร?

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๔ แห่งภาค  
วิสาขบูชา ในวันนี้เน้อ อตมกัถยังคกงล่าว “เรื่องอะไรเป็นอะไร”  
ต่อไปตามเดิม. แต่ในวันนี้ จะได้ให้หัวข้อปลืกย้อยลงไปว่า  
“ศาสนาคืออะไร?”

[ทบทวน]

ขอทบทวนความเข้าใจบางอย่างว่า สิ่งที่ได้นำมาบรรยาย  
นี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เคยบรรยายแล้ว มาเรื่อยๆ เช่นว่า ศาสนาคือ

---

\* บรรยายวันเสาร์ ภาควิสาขบูชา ๒๒ เมษายน ๒๕๒๑

อะไร? เข้าใจว่าได้มีการบรรยายมาแล้ว นับได้สิบๆ ครั้ง หากแต่ว่าไม่ได้เจตนาจะใช้หัวข้อจำกัด, แล้วก็บรรยายแต่เพียงเรื่องเดียว; แต่เป็นการบรรยายเนื่องกันกับเรื่องอื่นๆ. ส่วนการบรรยายชุดนี้ ต้องการจะจำกัดหัวข้อเฉพาะ และกล่าวให้สรุปความที่สุด สำหรับคนทุกๆ ไป แม้เป็นผู้แรกศึกษา ก็สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน.

อย่างในครั้งที่ ๑ ก็พูดว่า การศึกษาคืออะไร? ครั้งที่ ๒ ก็พูดว่า การงานคืออะไร? ครั้งที่ ๓ ก็ว่า การคบหาสมาคมกันนั้นคืออะไร? ท่านทั้งหลายก็พอจะมองเห็นได้ว่า อาตมามีเจตนาอย่างไร? จึงได้พูดออกไปในหัวข้อเช่นนั้น. บางคนอาจจะมองเห็นเป็นการดูหมิ่นดูถูก ว่า ท่านทั้งหลายยังโง่เขลาเกินไป จนกระทั่งไม่รู้ว่ การศึกษาคืออะไร, การงานคืออะไร, การคบหาสมาคมคืออะไร, ดังนี้ เป็นต้น. แต่ท่านที่ได้ฟังแล้ว เข้าใจคำอธิบายนั้นแล้ว ย่อมจะเห็นว่า เรายังไม่เข้าใจสิ่งเหล่านั้นถึงที่สุด, หรือไม่อาจจะเก็บเอาใจความที่สำคัญที่สุด ของสิ่งเหล่านั้น มาใช้ประพฤติปฏิบัติอยู่.

อย่างเช่นคำว่า การศึกษา ก็หมายถึง การเล่าเรียนให้รู้ ให้เป็นคนเก่ง เป็นคนฉลาด แล้วก็มักจะมุ่งหมายเฉพาะ ตามความต้องการของผู้จัดการศึกษา; เช่นจะพูด ในสมัยนี้ว่า การศึกษานี้ก็เพื่อประชาธิปไตย ดังนี้ เป็นต้น. ในเมื่ออาตมา กล่าวว่า การศึกษานั่นคือสิ่งที่ทำความก้าวหน้าอย่างถูกต้อง



เพื่อนมนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขา. ท่านลองเปรียบเทียบกันดูว่า การที่พูดแต่เพียงว่า การศึกษาเพื่อรู้จักทำมาหากิน, หรือเพื่อรู้จักประชาธิปไตย ในที่สุดนั้น มันมากหรือน้อยเพียงไร? มันสูงหรือต่ำเพียงไร?

เมื่อเรามองดูกัน โดยที่สถานะของพุทธบริษัทแล้ว กลับไปมองเห็นว่า การศึกษานั่นคือสิ่งที่ทำให้เกิดความก้าวหน้า และก็อย่างถูกต้องด้วย; เพื่อนมนุษย์จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ. และทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา; นับตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ จนกว่าจะคลอดออกมาเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้เฒ่า เข้าโลงไป, ต้องได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการนั้นๆ; อย่างนี้คงจะไม่มีใครเคยคิดนึก. บางคนก็คิดว่ามันสูงเกินไป. อาตมาก็บอกว่า มันไม่ใช่สูงเกินไป มัน เป็นสิ่งที่ต้องทำให้ได้อย่างนั้น จึงพยายามทำความเข้าใจ.

แม้สิ่งที่เรียกว่า การงาน นั้นก็เหมือนกันอีก; คนรู้จักการงาน ในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องทำ เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง, หรือเพื่อให้ได้อะไรตามที่ต้องการ ไม่นำรักเลย; มีแต่ความเหน็ดเหนื่อย.

แต่อาตมาบอกว่า การงานนั้นแหละคือ การก้าวหน้าไปตามวิวัฒนาการ ทุกชั้นตอนของมนุษย์ เพื่อไปถึงจุดสูงสุดของความหมายของคำว่า มนุษย์ นั่นเอง. และการงานนั้น

เป็นการประพฤติธรรมะ เพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน ไป  
 ในตัวโดยอัตโนมัติแล้ว; ดังนั้นการงานจึงเป็นสิ่งที่น่ารัก;  
 ไม่ใช่ที่น่าเบื่อ น่าเกลียด น่าชัง เหมือนที่คนโดยมากไม่อยาก  
 ทำการงาน, ให้ถึงเวลาเลิกงาน แล้วก็จะได้ไปเล่นหัว พักผ่อน  
 หย่อนใจ อย่างนี้เป็นต้น. เมื่อไม่ได้ตามที่ต้องการ มันก็  
 ต้องทนทำงาน เหมือนกับตคนรททั้งเป็น ก็เลยไม่รักการงาน.  
 ควรจะทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า การงาน กันเสียใหม่.

เรื่อง การคบหาสมาคม นั้นก็เหมือนกัน เพราะมัน  
 เป็นสิ่งที่จำเป็น ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; ด้วยเหตุที่ว่า  
 มันอยู่โดยสิ่งเดียวไม่ได้, คนเดียวไม่ได้; มันต้องมีความ  
 สัมพันธ์กัน จึงต้องมีการกระทำที่ถูกต้อง ถึงขนาดที่เรียกว่า  
 เป็นศิลปะ อันหนึ่งทีเดียว; คนเราก็จะอยู่กันเป็นผาสุก.

[เริ่มการบรรยายครั้งน.]

วันนี้ ก็มาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาคืออะไร? บาง  
 คนก็คงจะนึกเบื่อหน่ายล้วงหน้า ที่จะมาพูดกันถึงสิ่งที่เรียกว่า  
 ศาสนา ซึ่งตนก็ไม่ค่อยสนใจ และไม่เห็นว่า เป็นสิ่งที่จำเป็น  
 ที่มนุษย์จะต้องมี.

เอาตามข้อร้อง ให้ทุกท่านสนใจที่จะรู้จัก สิ่งนี้เรียกว่า  
 ศาสนา นี้กันให้ดี ๆ ในทุกแง่ทุกมุม จนสามารถทำให้สิ่งที่  
 สำคัญที่สุด ประเสริฐที่สุด จำเป็นที่สุด น้อยที่เนื้อที่ตัว. ให้  
 มีชีวิตชนิดที่เป็นชีวิตจริง ๆ, คือมีความสดชื่น ไม่เพียงแต่ว่า

ไม่ตายเท่านั้น. ชีวิตที่แท้จริงนั้น นอกจากจะไม่ตายแล้ว  
 ยังจะต้องสดชื่นค้อมีความเป็นสุขสงบเย็น อยู่ในตัวมันเอง  
 ด้วย. ขอให้เข้าใจ สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา เป็นสิ่งที่มีค่า หรือ  
 มีความจำเป็นแก่มนุษย์ ถึงขนาดนั้น.

### หลายคนยังไม่รู้จักค่าของศาสนา.

คนบางคนรู้จักศาสนาแต่เพียงว่า เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นมา  
 แล้วก็ให้สมมติต่อไป. เช่นว่าเด็กเกิดขึ้นมา ก็ไปจดทะเบียน  
 คราวใดคราวหนึ่ง ก็ระบุว่าถือศาสนาพุทธ, หรือศาสนาอะไร  
 ไปเสร็จแล้ว ตามที่พ่อแม่ของตนถือศาสนาอะไรอยู่. คน  
 เหล่านี้ก็จะคิดว่า ศาสนานี้ก็มีไว้เพื่อจดทะเบียน ว่าคน ๆ นั้น  
 ถือศาสนาอะไร, แล้วก็ถูกจดทะเบียนให้; โดยที่ไม่ต้องรู้  
 ว่า ศาสนาที่ตนถืออยู่นี้คืออะไร อย่างนี้ก็มิอยู่ทั่วไป; คนก็เข้า  
 ใจศาสนาเพียงเท่านั้น.

ที่เห็นกันอยู่โดยมาก ทำให้เข้าใจว่า ศาสนานั้นเป็น  
 เพียงสิ่งที่มีไว้ สำหรับกรอกแบบฟอร์มต่างๆ เมื่อจะทำ  
 พาสปอร์ตไปต่างประเทศ ซึ่งก็ต้องการกรอกระบุลงไปว่า ถือ  
 ศาสนาอะไร, หรือจะไปยังนักร้องอะไร มีคดีอะไร ก็จะต้อง  
 กรอกลงไปว่า ถือศาสนาอะไร; ก็เลยเข้าใจว่า ศาสนามีไว้เพียง  
 เพื่อกรอกแบบฟอร์ม, เป็นการประกาศให้คนอื่นเขารู้. ดูจะ  
 เข้าใจกันเอาเองอย่างนี้เสียเป็นส่วนใหญ่; ว่าศาสนาคืออะไร  
 เราต้องไม่เข้าใจเพียงเท่านั้น.

ที่นี้ บางคนทีหวัจนลาคล้ำ ไปอีกสักหน่อย ก็มองไปในทาง  
 ที่ว่า ศาสนานั้นเป็นเครื่องมือทีคนพวกหนึ่งจะใช้คูดเอาประโยชน์ จาก  
 บุคคลผู้เหน็ดเหนื่อยในการผลิต. พุดแก่นั้ท่านทั้งหลายก็คง  
 จะฟังออกว่า พวกไหนเขาจะพุด? เมื่อจะพุดว่าศาสนานี้ เป็น  
 สิ่งทีเขาจะใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อจะคูดเอาประโยชน์มาจาก  
 บุคคลผู้เหน็ดเหนื่อยด้วยการผลิต, คือคนทีมองศาสนาในแง่  
 ร้าย; แล้วก็ไปมองเฉพาะทีมันมีรูปแบบอย่างนั้น ไปเสียทำ  
 เดียว. ทางศาสนาก็ถูกกล่าวหาว่า ไม่ได้ทำการผลิตอะไร.

อาดมากก็เคยถูกถาม อย่างนี้มาก และบ่อยครั้ง ว่าพระ  
 เณรโดยเฉพาะ ไม่มีการผลิต ไม่ทำให้เกิดประโยชน์อันเกี่ยวกับการ  
 ผลิต ไม่ควรจะได้รับการกินอยู่ อย่างทีเรียกว่า ไม่มีการผลิต. เขา  
 จึงมองไปในแง่ทีว่า สิ่งทีเรียกว่าศาสนานั้นเอง คนพวกหนึ่ง  
 ใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับจะคูดเอาประโยชน์ ไปจากบุคคลที  
 เหน็ดเหนื่อยด้วยการผลิต; อย่างนี้ก็มียู่ทัวๆ ไป, แล้วก็มี  
 คนเห็นด้วยเพิ่มมากขึ้น. แล้วศาสนาจะตกอยู่ในฐานะอย่างไร?  
 ก็ขอให้คอยคูดต่อไป.

หรือทีมียั้งไปกว่านั้นอีก ก็คือถ้อยคำทีพุดกันอยู่ใน  
 ยุคนั้ โดยคนฝ่ายหนึ่งว่า ศาสนานันก็คือยาเสพติดมีนเมาของประชาชน.  
 นั้ใครๆ ก็เคยได้ยินได้ฟัง และรู้กันดีว่า เป็นคำโฆษณาของ  
 ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ว่าศาสนาเป็นยาเสพติด, ทำให้ประชาชน  
 หลงไหล ละเมอเพ้อฝัน ไม่ตั้งอกตั้งใจในการผลิต; ควรจะ

กำจัดให้หมดไปจากโลก, แล้วก็มีคนเชื่อเพิ่มมากขึ้นเหมือนกัน. การพูดอย่างนั้นเป็นการพูดอย่างที่เรียกว่า เลือกล้อโอกาสพูด และในบางเหตุการณ์เท่านั้นที่จะเป็นอย่างนั้น.

### ทุกศาสนามีโซ่ยาเสพติด.

ศาสนา โดยแท้จริงทุกศาสนา ไม่ได้มุ่งหมายจะให้เป็นยาเสพติด; แต่ต้องการให้ประชาชน ได้รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ ในทางสังคมคือ ความเมตตารักใคร่ ในลักษณะที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นนั่นเอง. หากแต่ว่าในบางยุคบางสมัย; ศาสนาบางศาสนา ได้ละเลยหน้าที่อันถูกต้องนี้ ไปเป็นอยู่อย่างที่เราเรียกว่า เอาเปรียบประชาชน, แล้วโฆษณาในทางให้หลงใหลวัตถุ ศักดิ์สิทธิ์, หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในศาสนานั้น ๆ จนประชาชนคลั่งไคล้อยู่แต่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์; ไม่ได้คิดหวังที่จะช่วยตัวเองด้วยการผลิตเป็นต้น. เขาก็โฆษณาขึ้นมาในแง่นี้ก็มีคนได้ยินและเชื่อกันอยู่มาก, และถ้าเชื่อกันทั้งหมด แล้วศาสนาจะตกอยู่ในฐานะอย่างไร? ก็ขอให้ลองคิดดู.

เดี๋ยวนี้ อาตมาพยายามที่จะแสดงให้ท่านทั้งหลายเห็นว่า เรายังไม่รู้จัก ยังไม่เข้าถึงตัวศาสนาโดยแท้จริง จึงทำให้เกิดเป็นปัญหา.

บางคนอาจจะคิดไปว่า ศาสนาเป็นวัตถุศิลป์ เช่น โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ วัดวาอารามอันสวยงาม หรือผ้าเหลืองที่เหลืองสะพรั่งไปหมด นี่เป็นศาสนา อย่างนี้ก็มิใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ ไม่ใช่ความมุ่งหมายเดิม หรือความจริงของเรื่อง สิ่งเหล่านี้เพิ่งเกิดมาทีหลัง.

ตัวศาสนาที่แท้จริง นั้นมีแล้ว สมบูรณ์แล้วเต็มที่ เป็นประโยชน์แก่นมนุษย์แล้ว ตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดมีโบสถ์ เจดีย์ วิหาร วัดวาอาราม. นี่มันเป็นของที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ที่หลัง และก็ไม่ใช่ตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา; มันเป็นผลผลิตผลที่ออกมาจากความพอใจ ของบุคคลที่พอใจในศาสนา แล้วก็อยู่ในลักษณะที่เพ้อ หรือเลยเถิดไปต่างหาก.

ฉะนั้น การที่จะมาเหมาเอาว่า ศาสนาเป็นที่ตั้งแห่งวัตถุศิลป์ อย่างนี้มันก็ไม่ถูกอีกเหมือนกัน. ขอให้หยุดความคิดเห็นชนิดนี้ไว้ทีก่อน, แล้วมามองดูกันเสียใหม่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานั่นคืออะไร?

### ศาสนาคือคำสั่งสอน.

พุทธศาสนาได้มีขึ้นมาแล้วในโลกนี้ ตั้งแต่ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ใหม่ๆ, แล้วก็ได้อสอนสาวก ให้สำเร็จประโยชน์ไปจำนวนหนึ่ง; ยังไม่มีปัญหาอะไร ยังไม่มีโบสถ์ วิหาร พระเจดีย์อันสวยงามอะไรเลย ก็มีศาสนาแล้ว; แล้ว

สิ่ง<sup>นี้</sup>ก็ได้สืบทอดกันมา เรียกว่าสืบอายุกันมา จนกระทั่งถึง  
ทุกวันนี้.

โดยการสืบทอดด้วยวาจา ด้วยหนังสือหนังสือ คือ  
การสั่งสอนสืบต่อ ๆ กันมานั่นเอง ทำให้เกิดความกิดขึ้นมา  
แบบหนึ่งว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน, แล้วเผชิญคำๆ<sup>นี้</sup> คือคำว่า  
ศาสนา<sup>นี้</sup>ตามตัวพยัญชนะ ก็แปลว่าคำสั่งสอนอยู่ด้วย จึงมี  
ความยึดถือกัน ในชั้นแรกที่สุดว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน.  
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาษาไทยเรา, ในพจนานุกรมภาษาไทย  
เรา ก็แปลคำว่าศาสนาว่าคำสั่งสอน; แต่ของเดิมนั้นมันมี  
อะไรมากไปกว่านั้น ซึ่งเราจะต้องพิจารณาดูกันให้ดี ในชั้นนี้  
ก็ยอมรับกันเสียทีหนึ่งก่อนก็ได้ ว่าศาสนาคือคำสั่งสอน.

ปัญหาที่มีต่อไปว่า สอนเรื่องอะไร? สอนทำไม?  
สอนว่าอย่างไร? อาตมาก็บอกได้ว่า โดยหัวข้อสำคัญแล้ว ก็  
สอนให้รู้เรื่องที่ควรจะรู้<sup>นี้</sup> หนึ่งอย่างหนึ่ง, แล้วก็สอนให้ปฏิบัติสิ่งที่ควร  
จะปฏิบัติ<sup>นี้</sup> ก็อย่างหนึ่ง, แล้วก็สอนให้ได้รับประโยชน์ เป็นความ  
สุข ชนิดที่มนุษย์ไม่อาจจะได้รับมาจากทางอื่น นอกจากทางศาสนา  
<sup>นี้</sup> ก็อย่างหนึ่ง.

ขอให้ท่านลองกำหนดไว้ในใจว่า ถ้าเราจะพูดว่า  
ศาสนา<sup>นี้</sup>คือคำสั่งสอน<sup>นี้</sup> มันก็ถูกอย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน คือ  
สอนให้รู้ที่ควรจะรู้<sup>นี้</sup> สอนให้ปฏิบัติที่ควรจะปฏิบัติ<sup>นี้</sup> สอนให้  
เป็นสุข ชนิดที่ไม่มีความสุขอย่างอื่นเสมอเหมือน.

สอนให้รู้อย่างไร? ก็ไปศึกษาเอาได้ เพราะเรื่องมันมากมาย. สอนให้รู้เรื่องที่สำคัญที่สุด ก็คือ เรื่องความทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดความทุกข์ เรื่อง ความดับสนิทแห่งความทุกข์ และเรื่อง หนทางให้ถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์ เป็น ๔ หัวข้อด้วยกัน. ย่นลงมาก็เหลือเพียง ๒ หัวข้อ คือ ความทุกข์ กับ ความดับทุกข์. สมตามที พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เองว่า ฉันพูดแต่เรื่องความทุกข์ กับความดับแห่งทุกข์เท่านั้น; แต่นั่นก็ยังเป็นสองเรื่องอยู่. ถ้าจะให้เหลือเพียง เรื่องเดียว ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ก็คือเรื่อง ความดับทุกข์ นั้นเอง; ฉะนั้น ศาสนามีคำสั่งสอนเรื่องความดับทุกข์ เป็นส่วนที่เป็นคำสั่งสอนเพื่อให้รู้.

ส่วนที่ให้ปฏิบัตินั้น คือ ให้ดำรงตัวอยู่อย่างถูกต้องอย่างนี้ๆ แล้ว ก็เลสเกิดไม่ได้ ความทุกข์เกิดไม่ได้. ทีลึกลงไปก็สอนให้ปฏิบัติจิตใจ. ชนิดที่เป็นอิสระอยู่ตลอดเวลาไม่เกิดกิเลสตัณหาหุ้มห่อจิตใจนั้น; นี้เรียกว่า สอนให้ปฏิบัติอย่างลึกซึ้งถึงที่สุด.

ที่ว่า สอนให้รับประโยชน์สุข ชนิดที่ไม่เหมือนใครนั้น ก็คือ ให้ได้รับประโยชน์สุขจากพระนิพพาน. พระนิพพานนั้นแปลว่า เย็น เคยอธิบายกันมามากมาย หลายครั้งหลายหนแล้วว่า พระนิพพานค้ำแปลว่าเย็น. ถ้าอะไรเย็น มันต้องเป็น



สิ่งที่ร้อนอยู่ก่อน; แล้วมันก็เย็นลงไป. อาการที่สิ่งที่ร้อน  
อยู่นั้นเย็นลงไป, เย็นลงไป นั่นคืออาการแห่งนิพพาน.

สำหรับ คนเราร้อนอยู่ด้วยกิเลส คือราคะ โทสะ  
โมหะ; เมื่อสิ่งนี้เย็นลงไป, หรือสิ่งนี้มีได้เกิดขึ้นรบกวน  
ก็มีความเย็นอยู่; ความ เย็นอย่างนี้ คือความหมายของคำว่า  
นิพพาน, แล้วสอนให้อยู่ ให้มีชีวิตอยู่ด้วยความเย็น ใน  
ลักษณะอย่างนี้ นี้ก็เป็นคำสอนได้เหมือนกัน.

ที่นี้ สรุปความสั้น ๆ ไว้ชั้นหนึ่งก่อน คือตามตัว  
หนังสือนี้เองว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานั้น คือคำสั่งสอน ใน  
ลักษณะ ๓ ประการ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ เรียกเป็นภาษาบาลีว่า  
ปริยัติศาสนา-ศาสนาสอนให้รู้, ปฏิบัติศาสนา-ศาสนาสอนให้ปฏิบัติ,  
ปฏิเวธศาสนา ศาสนาสอนให้รู้แจ้งแทงตลอด ซึ่งผลแห่งการปฏิบัติ.

ท่านทั้งหลายก็จะมองเห็นได้แล้วว่า การกล่าวอย่างนี้  
เป็นการกล่าวไปตามพฤติกรรม หรือพฤติกรรมที่มีอยู่ทั่วไป  
อันเกี่ยวข้องกันอยู่ กับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา นับตั้งแต่แรกเริ่ม  
เดิมที มาจนถึงทุกวันนี้; เห็นได้ง่ายในประวัติศาสตร์ ของ  
สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา นั้นเอง.

ศาสนา คือสิ่งที่ทำให้คนรู้สึกว่ามีคุณค่า.

ที่นี้ อยากจะให้ดูอะไร ให้ ลึกลงไปกว่านั้น ว่าสิ่งที่  
เรียกว่า ศาสนานั้นคืออะไร? ในความหมายทั่วไป, เกี่ยวกับ

ข้อนี้ จะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า คนเรามีความรู้สึกอย่างไร เกี่ยวกับความปลอดภัยของตัวเอง?

ผู้ที่เคยศึกษาเรื่องสัญชาตญาณมาก่อนแล้ว ก็เข้าใจได้ดี ว่ามนุษย์เรานี้ มีสัญชาตญาณของการกลัวตาย; อยากรจะรอดอยู่ จึงมีสัญชาตญาณแห่งการแสวงหาอาหาร, การหลีกเลี่ยง, และการสืบพันธุ์, การรวมกันเป็นหมู่ เพื่อความปลอดภัยยิ่งขึ้น, อย่างนี้เป็นต้น; คือคนเรายังฉลาดขึ้นมาเท่าไร ยิ่งรู้จักคิดนึกสูงขึ้นมาเท่าไร ก็ยิ่งรู้จักระแวงภัยมากขึ้นเท่านั้น.

เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่ทำให้ความระแวงภัย หรือความกลัวภัย มันหายไปจากจิตใจ คนเราก็ชอบสิ่งนั้น. ถ้าจะใช้คำธรรมดาสามัญ ก็คือคำว่า "ความพอใจ" นั่นเอง. ใคร ๆ ก็ชอบความพอใจ คือความรู้สึกว่าเราปลอดภัย, และรู้สึกอย่างนี้ได้ ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ; ไม่ต้องเล่าเรียนศึกษาอะไรที่ไหนให้ปวยการ มันก็รู้สึกได้เองว่า เราต้องการความปลอดภัย. เราแสวงหาความปลอดภัย เรายินดีเป็นสุขที่สุด ในเมื่อรู้สึกว่าร่าปลอดภัย.

ทีนี้ ก็ตกลงไปว่า ตั้งแต่เราเกิดขึ้นมาเป็นเด็ก ๆ ในโลกนี้ เรามีศาสนากันอย่างไร? ใครสอนศาสนาให้เราเป็นคนแรก หรือเป็นครั้งแรก?

ท่านทั้งหลายจะมองเห็นได้เข้าใจได้ ว่าขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นสิ่งที่ทำให้เรามีศาสนา, หรือถูกอบรมด้วย

สิ่งที่เรียกว่าศาสนา. เด็กๆ ได้ถูกนำไปวัดไปวา นำไปประกอบพิธีทางศาสนา ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ว่าเราจะไม่ตกรอก, ว่าเราจะไปสวรรค์, ว่าเราจะอยู่ดีมีความสุข, เพราะเราประพฤติหรือกระทำอย่างนั้นๆ; สิ่งนี้ค่อยฝังเข้าไปในจิตใจ. เข้าใจว่าทุกคนก็เป็นอย่างนี้; เพราะขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย มันดีถึงขนาดนี้ ถึงขนาดที่ว่าปล่อยไปตามประเพณีเท่านั้น ก็จะมีการอบรมสั่งสอนศาสนา แก่เด็กที่เพิ่งคลอดออกมา ตาดำๆ.

สอนให้รู้จักไหว้พระเป็นครั้งแรก ทั้งที่เด็กเขาไม่รู้ว่า จะไหว้ไปทำไม; แต่เมื่อไหว้ไปๆ ก็เกิดความเข้าใจรู้สึกว่ามีสิ่งอะไรที่ดีกว่า สูงกว่า ประเสริฐกว่า, กว้างธรรมดา อยู่ในบุคคลที่เรียกกันว่า "พระ" ต่อมาก็สอน ให้รู้จักไหว้พระที่เป็นพระธรรม มากไปกว่าพระสงฆ์. ต่อมาก็สอน ให้รู้จักไหว้สัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า มีพระพุทธรูป เป็นต้น จนเขารู้จักไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยความเชื่อที่แน่นแฟ้นในสิ่งเหล่านี้; ก็มีศาสนาขึ้นมา โดยไม่มีใครเจตนามากมาย. แต่ขนบธรรมเนียมประเพณี แวดล้อมให้เป็นไปอย่างนั้น, แล้วเราก็มีสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา เป็นเครื่องประจำใจกันมาในลักษณะอย่างนี้.

ครั้นโตขึ้น ก็ได้รับการสั่งสอนอบรมหรือศึกษา ในสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น เพิ่มเติมมากขึ้นๆ จนรู้สึกว่าเป็นสิ่ง

ที่มีค่าหรือมีประโยชน์ หรือจำเป็นที่เราจะต้องมี; ทั้งๆ ที่ว่ามีทางออกก็น้อยหลาย ๆ อย่าง. บางคนก็อาศัยความเชื่อ, กระทั่งเชื่ออย่างมงงาย, ในที่สุดก็ทำให้สบายใจได้ ก็พอใจที่จะถือศาสนาในรูปแบบนี้. บางคนก็ไม่ต้องใช้ความเชื่ออย่างมงงาย; แต่ใช้ความเชื่ออย่างมีเหตุผล, ก็ยังพอใจที่จะมีศาสนาอยู่ ตามรูปแบบของตน. แต่ถึงอย่างไรก็ดี มันมีผลตรงเหมือนกันหมดอยู่ข้อหนึ่งว่า ทำให้ผู้นับรู้สึกสบายใจว่าเราปลอดภัย.

ท่านทั้งหลายต้องคิดนี่ถึงขั้นให้มาก ว่าความรู้สึกอ่อนใจ ว่าเราปลอดภัยนี้ มันมีความสำคัญที่มากน้อย? ทุกคนกลัวตาย กลัวอันตราย; ถือว่าความตายเป็นภัยอันใหญ่หลวง คนก็กลัวตาย : กลัวลักษณะล่องหน้าของความตาย, กลัวนิมิตแห่งความตาย, กลัวสัญลักษณ์แห่งความตาย, กลัวจนหาความสงบสุขไม่ได้. เขาต้องการความปลอดภัยอยู่โดยอัตโนมัติ สิ่งใดมาแสดงให้เห็นได้ว่า จะนำมาซึ่งความปลอดภัยแล้ว เขาก็สนใจและรับเอา

สำหรับเราพุทธบริษัท ได้รับเอาสิ่งเหล่านี้มาแล้ว ตั้งแต่อดีตแต่อดีต ตั้งแต่ยังไม่รู้จักอะไร ยังไม่รู้สี่กั๊กด้วยซ้ำไป ก็ได้ถูกมอบหมายให้แล้ว สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ความปลอดภัยที่เนื่องด้วยพระศาสนา. เด็กๆ จึงรู้จักไหว้พระสวดมนต์ ทำบุญ ทำทาน ประพฤติปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของศาสนา ด้วยคิดว่าจะ

ปลอดภัย. คนโต ๆ แล้วก็เหมือนกัน คนแก่เฒ่าก็เหมือนกัน  
หวังว่าจะปลอดภัย ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จึงได้ยึดมั่นในหลักของ  
พระศาสนา แม้ว่าจะด้วยความมมงาย ก็ยึดเพื่อความปลอดภัย,  
แม้ว่าจะยึดด้วยสติปัญญา ก็ยังยึดเพื่อความปลอดภัยอยู่  
นั่นเอง.

เพราะหวังความปลอดภัยเป็นส่วนใหญ่; ฉะนั้น  
สิ่งใดที่ทำความปลอดภัยให้แกจิตใจ ของผู้รับนับถือแล้ว สิ่ง  
นั้นเรียกว่าศาสนาได้ด้วยกันทั้งนั้น, และได้มีมาแล้วตั้งแต่เด็ก  
ด้าบรรพ์ ก่อนพุทธศาสนาเกิด ก็ได้มีศาสนาอื่น ๆ อยู่แล้ว ที่  
ทำให้คนเหล่านั้นพอใจ ว่าเขาได้รับความปลอดภัย ก็ถือสืบๆ  
กันมา; แล้วก็ได้ปรับปรุง ให้ระบบศาสนานั้นดีขึ้น ดีขึ้น ๆ  
จนถึงระดับสูงสุด ที่ไม่ต้องปรับปรุงอีกต่อไป; เช่นพระ  
พุทธศาสนา<sup>นี้</sup> เป็นตัวอย่าง. ขอให้มองให้เห็นว่า ความรู้สึก  
ปลอดภัยนั้นเป็นเส้นहतสุด ทศตวาทหลายต้องการ เขาจึงยึด  
รับนับถือ สิ่ง<sup>นี้</sup> เรียกว่าศาสนา ในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้เขา<sup>รู้สึก</sup>ว่า  
“เราปลอดภัย.”

ที่นี้ ความเปลี่ยนแปลงมันก็มี ทางนั้นทางนี้ มีขึ้นมา  
หลายๆทาง ตามสิ่งแวดล้อม ให้บุคคลมีความคิด มีความ  
รู้สึก เปลี่ยนแปลงไป. ครั้นสมัยก่อนโน้น รู้สึกความไม่  
ปลอดภัยเกี่ยวกับโลกหน้า หลังจากตายแล้วอยู่มาก; เพราะ  
ได้รับคำสั่งสอนมาอย่างนั้น ก็ถือความปลอดภัยกว้างขวางออก  
ไปถึงโลกหน้า, จึงมีการทำอะไรเพื่อโลกหน้า. ครั้นมาถึง

สมัยนี้ คนได้รับการแวดล้อมอย่างอื่น ไม่สนใจเรื่องโลกหน้า, และไม่เห็นว่า เป็นปัญหาอะไร, ก็ไม่สนใจที่จะทำความปลอดภัยเรื่องโลกหน้า. นี่คนจึงทำบุญเพื่อโลกหน้า น้อยลง, หรือไม่ทำกันเสียเลย, เพราะไม่หวังความปลอดภัยในโลกหน้า

ที่นี้ ในโลกนี้ เขาก็หวังความปลอดภัยอย่างอื่น; ไม่ได้หวังความปลอดภัยจากกิเลส. เขากลัวจะไม่มีอะไรจะกิน; อย่างนี้เขาก็ หวังความปลอดภัยจากเงิน เขาก็ถือศาสนาเงิน, เอาเงินเป็นศาสนา. เพื่อทำความรู้สึกว่าจะปลอดภัยให้แก่เขา. เขาก็บูชาเงิน มีเงินเป็นศาสนา อย่างที่เห็นกันอยู่โดยมาก, จนเป็นอันตรายแก่ศีลธรรมในระบบเดิม ซึ่งถือความดีความชั่ว ถือบุญถือกุศล เป็นหลัก. ส่วนคนสมัยนี้ เขาถือเงินเป็นพระเจ้า ถือเงินเป็นศาสนา; ไม่ยอมรับระบบที่เคยส่งสอนกันมา. เขาจึงประกอบกรรมชั่วเพื่อได้เงินอย่างเดียว; คล้ายๆ กับว่า ต่างคนต่างแข่งกันทำ, แข่งกันหาเงินโดยวิธีใดก็ได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า เงิน. ศีลธรรมมันก็หายไป; สิ่ง ที่เรียกว่า อาชญากรรมอันร้ายแรงก็เกิดขึ้น.

เมื่อบุคคลหลงไหลในทางวัตถุ ทางร่างกาย ทางกามารมณ์ ทางเนื้อทางหนังมากขึ้น; เขาก็เอากามารมณ์เป็นศาสนา จนเห็นได้ว่า เกิดมีระบบอันธพาลเลวร้ายขึ้นมา; แม้ในประเทศไทยเรา อันเป็นประเทศที่ถือกันว่า นับถือพระพุทธศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ อาชญากรรมเรื่องการข่มขืน

ซึ่งเป็นความเลวร้าย. สมัยก่อนมีแต่เพียงการข่มขืน เดี่ยวนี้ ก็กลายเป็นการข่มขืนแล้วฆ่า, แล้วยังเปลี่ยนหนักขึ้นไปกว่านั้น คือฆ่าก่อนการข่มขืน, หรือทำให้ตายในขณะที่มีการข่มขืน.

นี่ก็ลองคิดว่า มันก้าวหน้าอย่างไร ในเรื่องของการ บูชาการามารมณ์หรือเนื้อหนัง? - เพียงแต่ข่มขืน ก็เป็นความ เลวร้ายอย่างยิ่งอยู่แล้ว, ข่มขืนแล้วฆ่า มันก็ยิ่งร้ายขึ้นไปอีก, ฆ่าก่อนข่มขืน หรือในขณะที่ข่มขืน มันก็ยิ่งเลวร้ายถึงที่สุด นี้เรียกว่า เขามีระบบศาสนาของเขาเอง, จนไม่ยอมรับระบบ ศาสนา ที่ทุกๆ คนจะยอมรับได้; เพราะเหตุว่า ความรู้สึก ที่เป็นความต้องการ หรือเป็นความปลอดภัยนั้น มันเปลี่ยนไป เหลือประมาณที่จะกล่าวได้.

ถ้าทุกคนยังยึดอยู่ในระบบความปลอดภัยทางกาย ทาง จิตใจ ทั้งโลกนี้และโลกหน้าแล้ว; ศาสนาก็จะยังอยู่ในระบบ เดิม ตามที่ได้วางหลักไว้; ว่าให้มีการกระทำ ชนิดที่ไม่เป็น การเบียดเบียนตนเอง, ไม่กระทบกระทั่งตนเอง, ไม่ทำตัวเอง ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน, ไม่มีใครทำบุคคลใดให้เดือดร้อน; แล้วจิตใจก็รู้สึกเป็นความปลอดภัย ว่าไม่มีอะไรมาทำให้ตาย ว่าไม่มีอะไรมาทำให้เป็นทุกข์, หรือถ้าตาย ก็ได้ตายอย่างดี อย่างมีค่า อย่างมีประโยชน์, หรือดีกว่าที่จะมีชีวิตอยู่เสียอีก อย่างนี้. คนก็ถือความปลอดภัย ตามระบบของศาสนา ตั้งแต่ ต้นจนถึงที่สุด คือตั้งแต่ต่ำจนถึงสูงสุดได้.

ทำให้เราเห็นได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานั้น คือสิ่งที่มีมนุษยพอใจ เพราะรูสึกว่า เป็นสิ่งที่ทำให้ปลอดภัย; เมื่อได้รับคำอบรมสั่งสอนอย่างนี้ เขาก็ยังพอใจ ยิ่งมีความยึดถือแน่นแฟ้น ในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

ฉะนั้นจึงมองดูโดยหลักทั่วไป แม้โดยทางจิตวิทยา หรือความสูงขึ้นในทางชีววิทยา ของสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ ก็พอจะกล่าวลงไปได้ชั้นหนึ่งก่อนว่า; สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานี้ คือสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าปลอดภัย, จนถึงกับเราอาจจะกล่าวอีกได้ต่อไปว่า, สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานี้คือ ระบบของความปลอดภัย. สัตว์ทั้งหลายกลัวตาย จึงมีระบบความปลอดภัย เป็นเครื่องช่วยชีวิตเขา; ระบบนั่นเอง คือสิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

แต่เนื่องจากสิ่งที่เรียกว่า "ภัย" นั้น มันมีต่างกันเป็นหลายระดับ; เราจึงมีระดับความปลอดภัย ต่างกัน ไปหลายๆระดับ; จนครั้งหนึ่งอาตมาก็เคยยืนยันลงไปว่า ระบบวิงหนีของสัตว์เล็กๆ น้อยๆ ที่มันไม่อาจจะต่อสู้ เช่นเปี้ยว เช่นปู เช่นหนูวิ่งหนีเขี้ยว ระบบของมันนั้นก็เรียกว่า ระบบศาสนาของสัตว์เล็กๆ น้อยๆ เหล่านั้นด้วยเหมือนกัน. เพราะว่ามันเป็นการทำความปลอดภัยให้แก่เขา; เราจึงกล่าวได้โดยไม่ต้องกลัวผิดว่า ระบบที่ทำความปลอดภัยทั้งหลายนั้น คือระบบศาสนา.

สำหรับศาสนาของคนที่มีสติปัญญา เขามองเห็นภัยจากกิเลสว่า เป็นภัยที่ร้ายกาจ ยิ่งกว่าความตายไปเสียอีก;



เขาจึงกลัวกิเลสมากกว่ากลัวตาย หรือกลัวความยากจน. ระบบศาสนาจึงไปสูงสุดอยู่ที่ การทำลายภัยคือกิเลสให้หมดไป, ให้อยู่โดยปลอดภัย; เรียกว่าเป็นผู้มีพระศาสนา. และเมื่อมีถึงที่สุด กันจริงๆ ก็คือบุคคลในระดับที่เรียกกันว่า พระอรหันต์นั่นเอง.

นี่ เรากล่าวได้เป็นหลักสามัญทั่วไป โดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; เช่นสัญชาตญาณ เป็นต้น ว่าศาสนาคือสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึก แม้โดยทางสัญชาตญาณว่า "เราปลอดภัย". และยังมีสติปัญญา ภาวิตญาณ มากขึ้นเท่าไร; ก็ยิ่งรู้จักทำให้มีความปลอดภัยสูงขึ้นไปเท่านั้น. นี่คือสิ่งที่เรียกว่าศาสนา แล้วใครเล่าจะไม่ต้องการ? ท่านทั้งหลายทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ อาตมาคล้ากล่าวแทนได้เลยว่า ทุกคนต้องการความปลอดภัย ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ทั้งทางวิญญาณ. ทุกคนต้องการความปลอดภัย ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ทั้งทางวิญญาณ จึงได้พอใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา, ซึ่งจะช่วยให้เกิดความปลอดภัย ทั้งสามทางนั้น.

ศาสนาเป็นระบบที่ทำให้สังคมอยู่กันโดยสันติ.

ทีนี้ ก็มาถึงเรื่องที่เป็นปัญหาคู่กันอยู่อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องเพื่อน. เมื่อเกี่ยวกับตัวเรา ได้รับความปลอดภัยแล้ว เพื่อนเล่าจะเป็นอย่างไร? ถ้าหากว่าทุกคนประพฤติตนได้เสมอกัน มีความปลอดภัยได้ด้วยกันทุกคน มันก็จะหมดปัญหา; แต่

เดี๋ยวนี้ยังมีคนที่ไม่สามารถจะทำ เพราะว่าไม่มีสมรรถภาพ หรืออะไรเท่าๆกัน อยู่ร่วมกันโดยมีความแตกต่างกัน เหลื่อมล้ำกว่ากันอยู่อย่างนี้ ก็ยังมีปัญหาเหลืออยู่ อย่างร้ายแรง คือปัญหาทางสังคมนั่นเอง.

ดังนั้น พระศาสนาในทุกๆศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน จึงได้ทรงบัญญัติระเบียบปฏิบัติทางศาสนา ที่เกี่ยวกับสังคมขึ้นมาอีก ระบบหนึ่ง คือระบบการปฏิบัติ ที่จะทำให้สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ; แม้ว่าเขาจะแตกต่างกันมากอย่างไร ก็ต้องการให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ : ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาอะไรก็ตาม ล้วนแต่มีบทบัญญัติอยู่ประเภทหนึ่ง อย่างมากมาย กว้างขวางและทั่วถึง; เพื่อให้ประพฤติต่อกัน และกันในสังคมนั้น เพื่ออยู่กันอย่างมีสันติ.

อย่างใน พุทธศาสนานี้ นอกจากจะไม่เบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันแล้ว ยังมุ่งหมายจะให้ไม่เบียดเบียนแม้แต่สัตว์เดรัจฉาน. ซึ่งมันแสดงให้เห็นว่า ต่างกันมาก เหลื่อมล้ำกันมาก ระหว่างคนกับสัตว์เดรัจฉาน. แต่พระธรรมหรือพระศาสนา ก็ยังต้องการให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ ทั้งที่มันแตกต่างกันมากอย่างนี้. เราจะถือเป็นหลักได้เลยว่า พระศาสนานั้น ต้องการให้คนอยู่ร่วมกันโดยสันติ แม้จะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอย่างไร.

ฉะนั้น การที่ใคร ๆ จะมาพูดเมื่อวานนี้ว่า เราจะสร้างระบบที่อยู่ร่วมกันโดยสันติ; แม้ว่าจะถือลัทธิเศรษฐกิจต่างกัน; นั้นไม่อาจจะเอาไปเปรียบเทียบกันได้ กับบทบัญญัติทางพระศาสนา ซึ่งมุ่งหมายกว้างขวาง ถึงขนาดที่ว่า แม้แต่สัตว์มนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งแตกต่างกันมาก ก็ต้องอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติ. เมื่อมองกัน ในแง่สังคมอย่างนี้ เราก็จะตอบได้อีกที่หนึ่งว่า ศาสนานั่นคือ สิ่งที่จะทำให้สังคมอยู่ด้วยกันได้โดยสันติ.

คำว่า "สังคม" นี้ก็หมายถึง บุคคลที่สองออกไปจากตัวเรา; แม้ว่าจะมีเพียงคนเดียว ก็เรียกว่าสังคมได้; เพราะว่ามันเป็นอีกคนหนึ่ง ซึ่งแยกต่างหากไปจากตัวเรา. ระบบพระศาสนา จึงมีไว้ในส่วนนี้ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง ต่อบุคคลที่สอง ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา, และขยายกว้างขวางออกไป, ไม่มีขอบเขตอันจำกัด คือทั่วทั้งโลก ทั่วทั้งสากลจักรวาล. หรือวางบทนิยามว่า สังคมชีวิตทั้งหลายล้วนแต่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น.

ฉะนั้น จึงไม่มีปัญหา เรื่องคนมั่งมีหรือคนยากจน จะทะเลาะวิวาทกัน, ไม่มีปัญหาเรื่องนายทุนหรือชนกรรมาชีพ จะประหัตประหารกัน; เหมือนอย่างที่เป็นอยู่ ในหมู่บุคคลผู้ไร้ระบบของศาสนา. ถ้าทุกคนถือศาสนา ปัญหาอย่างนี้ก็จะไม่มี; เพราะศาสนา คือระบบที่จะทำให้สังคม อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ, แม้ว่าจะเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่อย่างไร.

ขอให้มองเห็นคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ของสิ่งที่เรียกกันว่าศาสนา ในส่วนนี้อีกส่วนหนึ่งด้วย. เราจึงมีคำตอบขึ้นมาอีกคำหนึ่งว่า ศาสนาคือระบบที่ทำให้สังคม อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ.

ศาสนาทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้รับ.

ทีนี้ ก็มีปัญหามาอีกทางหนึ่ง สำหรับมนุษย์เรา ว่ามนุษย์คือสัตว์ที่ประกอบอยู่ด้วยปัญญา แยกตัวออกมาจากสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งไม่มีทางที่จะก้าวหน้าในทางสติปัญญา. มนุษย์นั้นยอมจะก้าวหน้าโดยทางสติปัญญา ยิ่งขึ้นไปอย่างไม่มีที่สุด; ฉะนั้นความคิดของมนุษย์ ก็คิดถึงสิ่งที่ดีที่สุด อย่างที่เรียกว่า ไม่มีขอบเขตจำกัดด้วยอีกเหมือนกัน. เพราะสติปัญญาไม่มีขอบเขต; เขาก็คิดหาสิ่งที่ดีที่สุด อย่างไม่มีขอบเขต. มนุษย์ก็ใคร่จะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ มนุษย์ก็หวังอยู่ว่า จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่ควรจะได้รับ; แล้วอะไรจะสนองความประสงค์อันนั้นได้แท้จริง? สิ่งนั้นก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนาด้วยเหมือนกัน.

ทีนี้ เราจะทราบได้ จากประวัติความเป็นมา ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ในส่วนนี้ คือผู้มีปัญญาถึงขนาดที่จะเป็นพระศาสดา ทุกๆคน ได้หลีกออกไปจากบ้านเรือน ไปอยู่อย่างบรรพชิต เพื่อถนัดคิดหาอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์, ว่าสิ่งใด

เป็นกุศลสูงสุด. สิ่งใดเป็นกุศลสูงสุด ก็คือสิ่งที่ดีที่สุดในตัวเอง. เขาก็ได้พบสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ สูงขึ้นไป, สูงขึ้นไป กว่าธรรมดา แล้วก็จัดตั้งไว้เป็นระบบหนึ่ง ๆ สำหรับที่จะส่งสอนสืบ ๆ กันมา ตามแต่ใครจะพอใจ.

แต่เนื่องจากมีหลายระบบ มันก็มีสูงต่ำกว่ากันเป็นธรรมดาอยู่ดี; แต่เนื่องจากว่าสติปัญญาไม่เท่ากัน. ฉะนั้นบางคนจึงรับได้สูงสุดเพียงเท่านั้น, บางคนก็รับได้สูงสุดมากไปกว่านั้น, บางคนก็รับได้สูงสุดถึงที่สุดจริงๆ. สิ่งที่เราเรียกว่าสูงสุด ก็ยังเลยแตกต่างกันอยู่ ตามสติกำลังของบุคคล ผู้ต้องการสิ่งสูงสุดนั่นเอง; เราจึงมีศาสนาหลาย ๆ ศาสนา ล้วนแต่ตั้งใจจะให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่มนุษย์ ตามที่เขาจะรับเอาได้.

เพราะฉะนั้น เราอย่าไปตำหนิติเตียนศาสนาอื่นใดว่าไม่มีประโยชน์หรือผิด หรือไม่จริง. ขอให้ยอมรับว่าทุกศาสนาเขามุ่งหมายจะให้มนุษย์ ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดด้วยกันทั้งนั้น; แต่เนื่องจากมนุษย์นั้นมันต่างกัน อยู่ในถิ่นที่ต่างกัน อยู่ในสมัยยุคที่ต่างกัน มันก็ต้องมีระบบที่ต่างกัน, และเขาก็ดีที่สุดในสำหรับมนุษย์ที่นั้นและยุคนั้นเสมอ. เมื่อเรามีความรู้สึกรู้สึกเห็นอกเห็นใจกันอย่างนี้ เราก็จะไม่เกลียดชังศาสนาอื่น, ไม่ดูหมิ่นดูถูกศาสนาใด ยินดีนับเนื่องเข้ามาในหมู่มนุษย์ ที่มีความต้องการสิ่งสูงสุด และเป็นเพื่อนเกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย ต่อกันและกัน ในปัญหาข้อนี้.

นี้อาตมาได้กล่าวเลยออกไป จากความมุ่งหมายของ ปัญหาบ้าง, คือกล่าวเลยไปถึงข้อที่ว่า อย่าได้รังเกียจเด็ดจันท์ ศาสนาใดๆ; โดยให้ถือหลักนี้ว่า ทุกศาสนานั้น ต้องการจะ ให้มนุษย์ ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ด้วยกันทุกคน.

อย่างไรในถิ่นกำเนิดของศาสนาคริสต์ หรือศาสนา อิสลาม เขามีภูมิประเทศอันดुरายอย่างอื่น, เขามีวัฒนธรรม ดั้งเดิมอย่างอื่น, คนเขาอยู่กันมาในลักษณะอย่างอื่น ผิดแปลก ไปจากดินแดนที่เกิดพุทธศาสนา; ดังนั้นมันจึงเหมือนกัน ไม่ได้. แต่มันก็ต้องเหมาะที่สุด ดีที่สุด สำหรับบุคคลในยุคนั้น หรือถิ่นนั้น, และเขาก็ได้นับถือศาสนานั้นๆ มาอย่างที่มี ประโยชน์ เป็นที่พอใจด้วยกันทุกคน.

เราก็คือเอาเป็นเพื่อนกัน, เป็นเพื่อนที่ได้รับสิ่งที่ดี ที่สุด, ที่มนุษย์ควรจะ ได้รับ จากศาสนาของตนๆ; อย่างนี้ไม่มี การรังเกียจเด็ดจันท์ ไม่ถึงกับดูหมิ่นศาสนาอื่น. เราจึง เป็นเพื่อนซึ่งกันและกันได้ แม้ในระหว่างศาสนา ด้วยความ สนิทสนม, คือเป็นเพื่อนมนุษย์ผู้เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันจริงๆ.

นี่คือ ศาสนาในความหมายที่ว่า เป็นระบบที่ทำให้ สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติ, เป็นความหมายประการที่สามแล้ว; แล้วก็มาถึงความหมายอีกประการหนึ่งว่า สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ ควรจะได้รับ ในสังคมนั้น.

สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ในสังคมนั้น อยากรู้จักแบ่งแยกออกเป็นชั้นๆ ตามที่จะมองเห็น ชั้นนี้จะต้องใช้หลักเกณฑ์อันหนึ่ง ซึ่งอาจจะมองเห็นได้, และอาจจะยอมรับได้ ว่าหลักเกณฑ์สำหรับวัดภูมิฐานะ หรือชั้นของมนุษย์นั้น เราจะมิกันสัก ๓ อย่าง หรือ ๓ ระดับ : คือ ระดับทางกายคือทางวัตถุ นี้อย่างหนึ่ง, ระดับทางจิต นี้อย่างหนึ่ง, และอีกระดับหนึ่ง ไม่รู้จะเรียกว่าระดับอะไรดี ก็เลยเรียกว่าระดับวิญญาณ ก็หมายถึงระดับสติปัญญา. คำในภาษาต่างประเทศที่เป็นภาษาสากล เขาเรียกระบบนี้ว่า ระบบ Spiritual ซึ่งไม่รู้จะแปลเป็นภาษาไทยว่าอะไรดี; แต่เมื่อดูที่เนื้อหาของเรื่องแล้วก็คือ ระบบสติปัญญา.

อาดมาเคยให้ตัวอย่าง ที่จะเข้าใจได้ง่ายๆ เกี่ยวกับ ๓ ระบบนี้, ๓ ระดับนี้ ว่าถ้าเราเป็นโรคทางกาย เราไปที่โรงพยาบาลทางกาย โดยตรง. ถ้าเรามีโรคทางจิต เราก็ไปที่โรงพยาบาลโรคจิต โดยตรง. แต่ถ้าเราเป็นโรคทางระบบ Spiritual หรือทางวิญญาณทางสติปัญญา นี้ เราก็ต้องไปโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า. มันอยู่ที่ไหน และมีอยู่อย่างไรก็ตามใจ ที่พอจะเป็นโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า เพื่อจะแก้ไขกิเลสและความทุกข์ได้ แล้วก็ไปที่นั่น.

ถ้าจะเปรียบเทียบกันดู ให้ท่านทั้งหลายเข้าใจ ก็พอจะเปรียบเทียบได้ว่า เรามีโรคทางกาย ก็แก้ไขกันทางวัตถุ หรือทาง

กาย; หายแล้ว มันยังมีโรคทางจิตใจเหลืออยู่ เราเป็นคนใจ  
 คอไม่ปกติ ฟุ้งซ่านง่าย อย่างนี้เป็นต้น เราก็ก็นึกหาการเยียวยาใน  
 ทางจิต. ถ้าเป็นโรคทางจิต อย่างที่สมัยปัจจุบันนี้เขาเรียกกัน  
 ซึ่งเป็นระบบประสาท หรืออะโรมากรกว่านั้น ก็ไปโรงพยาบาล  
 โรคจิต. แต่ว่าเมื่อเราไม่ต้องไปทั้งสองโรงพยาบาลนั้นแล้ว  
 มันยังมีโรคอะไรเหลืออยู่ นี่แหละ จะต้องไปโรงพยาบาลของพระ-  
 พุทธเจ้า เพื่อจะแก้ไขโรค; เช่นโรคมิจฉาทิฏฐิ ความคิด  
 ความเห็นผิดพลาดจากความจริง, มีอวิชชา มีโมหะ มี-  
 ออุปาทาน ทำให้เกิดความทุกข์; แม้จะมีกินมีใช้ร่ำรวยแล้ว,  
 ร่างกายก็สบายดีแล้ว, มันก็ยังมีทุกข์; นี่มันเป็นความ  
 บ้าหลังอะโรมากรมาถึงขนาดนี้ ว่ามีกินมีใช้ ร่างกายก็สบายดี  
 อานาจาสนาก็มี, แล้วทำไมมันจึงยังเป็นทุกข์? นี่ก็เพราะว่า  
 มันเป็นโรคป่วย, เป็นความป่วยในทางวิญญาณ เรียกชื่อ  
 อย่างนี้ไปทีก่อน จะใช้คำฝรั่งก็ได้ ทั้งที่เขามีใช้กันอยู่ทั่วโลก  
 เราจึงเรียกว่าเป็นโรคทางวิญญาณ.

ที่นี้ <sup>๔๕</sup>สังกตที่สุดของมนุษย์ <sup>๔๕</sup>มีทั้งระดับทางกาย ระดับ  
 ทางจิต และระดับทางวิญญาณ; จะยกเอาความสุขขึ้นมาเป็น  
 ที่ตั้ง จะเห็นได้ง่ายกว่า ว่าเราจะต้องมีความสุขกันให้ได้ ทั้ง  
 ระดับทางกาย ระดับทางจิต ระดับทางวิญญาณ จึงจะเรียกว่า  
 ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ครบถ้วนตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ.



ความสุขทางกาย นั้นคือ กายไม่ถูกกระทบกระทั่ง เบียดเบียนบีบคั้น. อาตมาใช้คำอย่างนี้ก็คิดว่าพอแล้ว สำหรับ ทำความเข้าใจกันในที่นี้. ถ้าเราพูดว่าความสุขทางกาย ก็เพราะว่ากายไม่ถูกกระทบกระทั่งเบียดเบียนบีบคั้น; เช่นว่า ไม่ยากจน ไม่อดอยาก ไม่ป่วยไข้ ไม่ขาดแคลนขัดสนอะไรๆ ในทางร่างกาย เราก็เรียกว่า เรามีความสุขทางร่างกาย; เพราะว่าร่างกายของเราไม่ถูกบีบคั้น.

ที่นี้ ความสุขทางจิต นั้น ก็เพราะว่า จิตของเราไม่ถูก บีบคั้น. จิตของเราเป็นปกติ, จิตของเราถูกบีบคั้นอยู่ ด้วยสิ่ง ที่ทางศาสนาเรียกว่า นิเวรณ คือว่าเราจะมีจิตใจไปร้งสบาย เยือกเย็นอยู่ไม่ได้; เพราะถูกบีบคั้น ด้วยการบีบคั้นทางจิตใจ ที่เรียกว่านิเวรณ :-

นิเวรณที่ ๑ คือ ความรู้สึกที่ตกไปในทางกามารมณ์ คือ เรื่องเพศ : เราอยากจะนั่งเล่นเย็นๆ ใจ ก็ไม่ได้; ความรู้สึก ทางเพศ มันบีบคั้น นี้ก็เป็นนิเวรณที่หนึ่ง;

บางที่ก็เป็น ความรู้สึกทางความโกรธ ขัดเค้น เกลียด ชัง หงุดหงิดอยู่; มันก็เป็น นิเวรณที่ ๒;

และบางที่ก็เป็นภาวะที่จิตหดหู่ ห่อเหี่ยว ละเหยีย ละห้อย ไม่สดชื่นแจ่มใส คือจิตมันแพบลงไป นี้ก็เป็น นิเวรณ ที่ ๓ ที่บีบคั้นจิตไม่ให้มีความสุข;

ที่บางที มันก็เป็นความรู้สึกของจิตที่ฟุ้งซ่าน คือฟูมากเกินไป เป็นความฟุ้งซ่าน หากความสงบสุขไม่ได้ นี้ก็มีอยู่เป็น นีวรณที่ ๔ ;

นีวรณสุดท้าย คือ นีวรณที่ ๕ นั้น คือความรู้สึกที่ไม่แน่ใจ เป็นความลังเลสงสัย แม้แต่ในชีวิตของตนเอง มีความลังเลในการกระทำการงาน การเป็นอยู่ของตนเอง, ลังเลในสมรรถภาพ หรือหลักประกันภัยอะไรของตนเอง; มันมีแต่สงสัยลังเล ไม่แน่ใจอย่างนี้ ถึงกับขนาดที่จะสงสัยว่า เดียวนี้ความเป็นคนเป็นมนุษย์ของเรา มันถูกต้องดีแล้วหรือ? เราได้ความเป็นมนุษย์ที่ดี ที่ถูกต้อง ที่สมบูรณ์แล้วหรือ? มันยังมีความลังเลอยู่อย่างนี้ จิตใจก็ถูกบีบคั้น.

ถ้าจิตใจมัน ถูกบีบคั้นอยู่ด้วย นีวรณทั้งห้าประการ เหล่านี้แล้ว เราก็ไม่มีสุขในทางจิต; ต่อเมื่อใดไม่มีอะไรบีบคั้นจิต, หรือกระทั่งว่าไม่มีโรคทางจิต ตามที่หมอเขาเรียกๆ กัน ก็เรียกว่าเรามีความสุขทางจิตได้. เรามีความสุขขึ้นมาได้สองอย่างแล้ว คือทางร่างกาย ก็พอจะมีความสุข ทางจิต ก็พอจะมีความสุข.

สิ่งสุดท้าย ความสุขในทาง Spiritual หรือ ทางวิญญาณ นั้น ก็คือ ความรู้หรือสติปัญญาของเรา ไม่ถูกบีบคั้น. ถ้าความรู้หรือสติปัญญาของเรา ถูกบีบคั้น เราก็เป็นผู้ที่มีความทุกข์อีกแบบหนึ่ง ซึ่งลึกซึ้งละเอียดอ่อนมาก; เพราะมีความ

เข้าใจไม่ถูกต้อง ในสิ่งทั้งปวง ความคิดก็ไม่มีทางที่จะสงบ มีแต่ความรบกวนวุ่นวาย นั่นเป็นความทุกข์ในทางสติปัญญา เรียกว่า มัจฉาทิฏฐิ.

เมื่อใดไม่มีมัจฉาทิฏฐิ ก็คือมีโรคทางวิญญาณ มีความทุกข์ในทางวิญญาณ. เมื่อใดไม่มีมัจฉาทิฏฐิ มีแต่สติปัญญา ที่ถูกต้องครบถ้วนทุกประการแล้ว ก็เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ; ไม่มี การถูกบีบคั้น ในทางสติปัญญา หรือทางวิญญาณแล้ว เราก็มีความสุขอย่างที่สาม, คือความสุขในทางสติปัญญา มันก็จบกัน เท่านั้น. เมื่อความสุขทางกาย ก็มี ความสุขทางจิต ก็มี ความสุขในทางสติปัญญาอันสูงสุดก็มี ก็เรียกว่า ได้รับสิ่งที่ดี ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ทีนี้ อะไรเล่า ที่จะทำให้ได้รับความสุขทั้งสามประการ นี้? อาตมาอยากจะระบุไปยังสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ด้วยอีก เหมือนกัน; เพราะศาสนาเท่านั้นที่จะทำให้คนเรา ได้รับความรู้สึกเป็นสุข ไม่ถูกบีบคั้นทั้งทางกาย ทั้งทางจิตและทั้งทางวิญญาณ. ทีนี้ คนบางพวกก็จะคัดค้านว่า เรื่องทางกาย, ความสุขทางกายนี้ เรามีวิชาที่มีปัญญาหาเงิน หาทรัพย์สมบัติมาแล้ว เราก็อยู่ได้โดยสะดวกสบาย โดยไม่ต้องอาศัยศาสนา มิใช่หรือ? คำพูดอย่างนั้น มันก็มีทางที่จะทำให้คนเห็นด้วยอยู่มาก; แต่อาตมา บอกว่า มันไม่พอ.

แม้เราจะมีความรู้วิชาชีพ วิชาทางเศรษฐกิจ ทางผลิต ทางอะไรก็ตามมากมายแล้ว; อย่างก็ว่า เราจะพ้นปัญหาในทางวัตถุ หรือทางร่างกาย; เพราะว่าเราจะต้องมีความทุกข์ ในขณะที่ประกอบอาชีพนั้นเอง. ต้องมีศาสนาเข้ามาช่วยเกี่ยข้อง ทำให้จิตใจไม่ต้องเป็นทุกข์ ในขณะที่ทำการงาน ทำการผลิต; เพราะมันจะมีการที่ไม่ประสบความสำเร็จ, หรือว่ามันก็ต้องมีความเจ็บป่วยในทางกาย ที่หมอแพทย์ก็ไม่อาจจะรักษาให้หายได้, หรือในระหว่างที่มันยังรอเวลาเพื่อการหาย มันก็มีความทุกข์ทรมานทางกาย. เราต้องอาศัยหลักของพระศาสนามา เพื่อจะขจัดความทุกข์ เกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ ออกไปเสีย จึงจะเป็นผู้ที่เรียกว่า มีความสุขในทางกายได้โดยสมบูรณ์.

อย่าเข้าใจว่า มีทรัพย์สมบัติ มีอำนาจวาสนาถึงที่สุดแล้ว ปัญหาทางร่างกาย ก็จะหมดไป. มันยังมีความเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งใครๆ ก็บังคับมันไม่ได้; เพราะมันเป็นธรรมชาติ. ต้องอาศัยความรู้ทางธรรมะ มาทำจิตใจเสียใหม่ อย่าให้ความเจ็บป่วยตามธรรมชาตินี้ ทรมานจิตใจได้. นี่จึงถือว่า แม้แต่ความสุขในทางกาย ในระดับต่ำๆ ตื้นๆ นี้ ก็ยังต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่าศาสนา มาประคับประคองอยู่ดี.

อยู่ในโลกด้วยมีความสุข ต้องมีศาสนา.

ช่วยสรุปความให้สั้นที่สุดว่า ท่านจะอยู่ในโลกนี้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับศาสนานั้น ดจะยาก; เพราะว่าโลกนี้เอง มันเป็นตัวปัญหา ที่ทำให้เกิดนรกเกิดนขินมา ซึ่งความรู้ของโลก ๆ มันขจัดไปไม่ได้. ต้องอาศัยความรู้ทางศาสนา : รู้จักปลง รู้จักปลด รู้จักปล่อยวาง รู้จักไม่ยึดมั่นถือมั่น มันจึงจะ ทำให้มีความสุขอยู่ในโลกนี้ได้; ถ้ามีฉะนั้นแล้ว ก็อยู่ในโลกนี้ ด้วยความพ่ายแพ้ ไม่ประสบชัยชนะ.

ขอให้เข้าใจถูกต้องเสียใหม่ว่า เรื่องทางศาสนานั้น เขาไม่ได้บอกว่า ให้ออกไปเสียจากบ้านเรือน ไปบวชกันเสีย ให้หมด ไม่เคยมีอย่างนี้เลย; แต่กลับไปมีว่า ท่านจะอยู่ในโลกนี้ ในบ้านเรือนอย่างนี้ก็ได้. แต่ต้องมีหลักสำหรับยึดถือ ในการประพฤติกระทำ อย่างนี้ในโลกนี้ ก็จะไม่มีความทุกข์ อยู่ในโลกนี้ด้วยชัยชนะโลก. อย่าพ่ายแพ้แก่โลกก็แล้วกัน.

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เรื่องของศาสนานั้น ไม่ใช่ ต้องการจะต้อนคนออกไปเสียจากโลกให้หมด จนไม่มีฆราวาส เหลืออยู่ในโลกนี้เลย; แต่มีธรรมะสำหรับฆราวาสที่จะอยู่ในโลกนี้ อย่างที่มีชัยชนะ; ตามที่ฆราวาสเขาจะชนะได้อย่างไร. เห็นได้ว่า แม้แต่ปัญหาทางกายแท้ ๆ ก็ต้องแก้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

ที่นี้ เรื่องที่สูงขึ้นไปถึง ทางจิต นั้น ก็ยังต้องการสิ่งที่เรียกว่าศาสนามากขน. เรายังต้องการให้จิตนี้ปกติมากเท่าไร;

ก็ยังคงอาศัยวิธีการทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น, เพื่อให้จิต  
 นั้นมันอยู่ในสภาพที่ปกติ ไม่เป็นโรคทางจิต ไม่เป็นโรคทาง  
 ประสาท, ป้องกันการเกิดโรคทางจิต หรือโรคทางประสาท  
 หรืออาจจะแก้ไขเยียวยา โรคทางจิตหรือทางประสาท ที่เกิดขึ้น  
 แล้วยัง; เรียกว่ายังเป็นเรื่องทางจิตเท่าไร ก็ยังคงต้องการสิ่งที่  
 เรียกว่าศาสนาเท่านั้น.

ทีนี้ เมื่อไปถึงสิ่งสุดท้าย คือเรื่องทางสติปัญญา แล้ว  
 ก็เป็นเรื่องของพระศาสนาโดยตรง ที่ต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่า  
 วิชา ญาณทัสสนะ มรรคญาณ ผลญาณ อะไรก็ตาม, แล้วแต่  
 จะเรียก ซึ่งเป็นความรู้สูงสุด เป็นความถูกต้องถึงที่สุดในทาง  
 สติปัญญา; เพื่อว่าจิตใจนี้ อย่าได้มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์เลย.

มนุษย์สามารถจะอยู่ในโลกนี้ได้ โดยไม่ต้องมีความ  
 รู้สึกว่าเป็นทุกข์เลย เพราะความสมบูรณ์ถึงที่สุดของมนุษย์  
 นั้น; เพราะว่าเขาได้รับสิ่งที่สูงสุด ที่เป็นเครื่องมือนำมนุษย์  
 ไปถึงภาวะอันนี้. พระอรหันต์ทั้งหลายจึงได้รับสมัญญาว่า  
 เป็นผู้ถึงที่สุดของความเป็นมนุษย์, เป็นผู้เต็มเปี่ยมของความ  
 เป็นมนุษย์; เพราะว่าอยู่เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ โดย  
 ประการทั้งปวงคือทั้งทางกาย ทั้งทางจิต และทั้งทางสติปัญญา  
 ดังที่กล่าวแล้ว.

ดังนั้น อาตมาจึงให้คำตอบ ซึ่งเป็นคำนิยาม เมื่อถูก  
 ถามว่า ศาสนาคืออะไร? ก็ตอบว่า ศาสนาคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์  
 ได้รับสิ่งที่สูงสุดสำหรับมนุษย์ ตามที่เขาควรจะได้.

คำว่า สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ควรจะได้ นี้ ดูพวกเรา ไม่ค่อยจะสนใจกัน; ฉะนั้น ขอให้สนใจกันให้พอสมควร ก็จะเกิดความกระตือรือร้น ในการที่จะได้ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ ควรจะได้รับ จากพระศาสนา. วิชาความรู้ทางจิต ทางปรัชญา ของพวกตะวันตก ซึ่งถือกันว่าเป็นตำรับสากลนั้น เขาก็มีค่าๆ นี้ใช้มานานมาแล้ว, และใช้ไปทั่วทุกสาขาวิชาทางปรัชญา, คือทางสิ่งที่ลึกซึ้งในทางจิตใจ. เขาเรียกมันว่า สิ่งที่ดีที่สุด ของมนุษย์ด้วยเหมือนกัน นิยมใช้เป็นคำสากลด้วยภาษาละติน ว่า Summum Bonum แปลว่า ความดีสูงสุดของมนุษย์.

ถ้าเราจะสนใจ ถึงความดีสูงสุดของมนุษย์กันบ้าง ก็คงจะทำให้เกิดความกระตือรือร้น ไม่หยุดเฉยอยู่เพียงเท่านั้น, และคำว่า "ความดี" ในที่นี้ ก็มีความหมายเป็นพิเศษ ไม่ใช่ ความดีสำหรับให้หลงไหล ให้ยึดมั่นถือมั่น แล้วหลงไหลใน ความดีนั้น; เป็นการพูดแทน ในความหมายต่างๆ ไปว่า สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั้นคืออะไร. แต่มันใช่เพื่อให้นักชู้ ไปยึดมั่นถือมั่นอยู่ที่นั่น; เพียงแต่ให้รู้ว่าที่ดดีที่สุดที่มนุษย์ควร จะได้นั้น มันคืออะไร? มันก็คือจิตที่หลุดพ้น ไม่ไปยึดมั่นถือมั่น อะไร แม้ในความดีสูงสุดนั้น. นั่นแหละจึงจะเป็นการได้ ที่ดี ที่ที่สุดของมนุษย์, ที่เกิดมามีสติปัญญา อันไม่มีขอบเขตจำกัด สำหรับมนุษย์เรา.

นี่ ขอให้สนใจ ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา  
 ดังที่ได้นำมาชี้ให้เห็นอย่างง่าย ๆ ที่สุด อย่างที่จะมองเห็นได้  
 ไม่ยาก และอย่างที่เราควรจะมีกันทุกคน; เหมือนกับว่าเรา  
 จะต้องกินข้าวกินน้ำ จะต้องมีอะไรอย่างนี้, เราก็ควรจะมี  
 ศาสนานั้น ในลักษณะเดียวกัน; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าศาสนา  
 นั้น มีไว้สำหรับมนุษย์, หรือคู่กันมากับมนุษย์จริงๆ.

เราได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนา มาโดยความหมาย ๔  
 ความหมายแล้ว คือ สิ่งทีเรียกว่าศาสนานั้นได้แก่ : คำสั่งสอน  
 ให้รู้เรื่องทีควรรู้ควรปฏิบัติ และควรได้รับความสุข น้อย่าง  
 หนึ่ง; ศาสนาคือสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่า เราน้อยถ้อยแล้ว;  
 นี่เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจอย่างยิ่ง ในการทีจะมีศาสนา นี้ก็อย่าง  
 หนึ่ง; และศาสนา คือระบบทีจะทำให้สังคมอยู่กันอย่าง  
 สันติสุข แม้จะแตกต่างกันอย่างไร. นี่เป็นความจำเป็นอย่าง  
 ยิ่ง สำหรับโลกปัจจุบัน ทีทำให้สังคมมีลดหลั่นเหลื่อมล้ำ  
 กันมากยิ่งขึ้นทุกที นี้ก็อย่างหนึ่ง; และอีกอย่างหนึ่ง  
 ซึ่งวิเศษทีสุด สูงสุด ในระดับสุดท้าย ก็ว่าศาสนานั้น คือ  
 สิ่งทีจะทำให้มนุษย์ได้รับ สิ่งทีดีทีสุดทีมนุษย์ควรจะได้รับ ทั้ง  
 ทางกาย ทั้งทางจิต และทั้งทางวิญญาณ ครบถ้วนทุกประการ  
 ดังทีกล่าวแล้วนั่นเอง.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ทีอาตมามุ่งหมายจะกล่าว  
 ให้เข้าใจกันได้ง่าย ๆ ว่า สิ่งทีเรียกว่าศาสนานั้นคืออะไร.



ศาสนาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทุกประการ

ที่นี้ เวลาที่เหลืออยู่อีกเล็กน้อยต่อไปนี้ ก็จะได้พูดถึง  
แง่คิดอย่างอื่น ที่มันเนื่องกันอยู่ เช่นคำว่า "สิ่งศักดิ์สิทธิ์".  
คนชอบพูดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และก็ในทางศาสนา หรือว่าถือเอา  
ศาสนานั้นเอง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างนี้ก็มิ; บางคนก็ถือสิ่ง  
ศักดิ์สิทธิ์ ที่ผีสิง เทวดา แม้แต่ว่าจอมปลวกจอมหนึ่ง ก็ยังมี  
คนถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างนี้ก็มิ; ฉะนั้นคำว่าสิ่งศักดิ์-  
สิทธิ์นี้ ยังมีความหมายที่พวามาก.

ท่าน จะยึดถือเอาอะไรเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงจะไม่เสียที่ที่เกิด  
มาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ก็ขอได้คิดเถิด? ถ้าจะ  
เอาจอมปลวก เอาผีสิง เทวดา ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ภูเขาศักดิ์สิทธิ์  
เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหล่านี้มันจะทำได้สักเท่าไร?

เอาตมาเห็นว่า ไม่มีอะไรจะศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ยิ่งไปกว่า  
สิ่งที่เรียกว่าศาสนา; เพราะว่าไม่มีอะไร ที่จะช่วยดับทุกข์  
ของคนเราได้ถึงที่สุด เหมือนกับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา. เราคิด  
ดูว่าเราต้องการสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เราต้องการไปทำอะไรกัน?  
เราต้องการสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ต้องการเอาไปทำอะไรกัน? เรา  
ต้องการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับไปช่วยขจัด สิ่งที่เราไม่ต้องการ  
คือภัยอันตราย หรือความทุกข์ทั้งหลายนั้นเอง. เราต้องการ  
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้มาช่วยแก้ปัญหาข้อนี้ แล้วอะไรจะแก้ปัญหา  
ข้อนี้ได้? อันนั้นแหละจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์; แล้วก็ได้ขึ้นมา

ให้เห็นแล้วว่า สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนานั้นแหละ จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้. ฉะนั้น เราจึงมีศาสนาไว้ ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง.

เราไม่ต้องมาทะเลาะกัน ในระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์, เราไม่ต้องเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายๆ ระดับนี้ จับมาให้ทะเลาะกัน มันก็ป่วยการ; มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์จริง ไว้แก้ปัญหาของตนก็พอแล้ว. ขอนี้มันช่วยไม่ได้ ที่จะให้ทุกคนนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตรงเป็นสิ่งเดียวกันหมด; เพราะว่าสติปัญญา การศึกษา ภูมิชั้นแห่งจิตใจนี้ ไม่เท่ากันนั่นเอง; ทุกคนก็รับเอาไว้ ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามสมควรแก่สติปัญญา หรือฐานะแห่งจิตใจของตน.

ทีนี้ ก็จะพูดต่อไปถึงข้อที่ว่า เราจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร ถ้าเกี่ยวกับศาสนา? มันก็มีอยู่คำเดียวง่าย ๆ ว่า เราต้องเป็นผู้ถือศาสนา. การถือศาสนา สามารถทำให้เราใช้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระศาสนานั้น แก้ปัญหาต่างๆ ทุกๆ อย่างตามที่เรามี ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต และทั้งทางวิญญาณ ดังที่กล่าวแล้ว; ฉะนั้น ขอให้เรามีการถือ พระศาสนานี้ให้ถูกต้องและเพียงพอเถิด. ดูเหมือนว่าเดี๋ยวนี้เรถือกันอย่างผิวเผิน หรือว่าถือกันอย่างตามสบายมากเกินไป; เปรียบเทียบกันไม่ได้กับในบางยุคบางสมัย ที่พุทธบริษัทได้นับถือศาสนากันอย่างจริงจัง ยิ่งกว่าที่จะเรียกว่า เอาชีวิตเข้าเป็นเดิมพันไปเสียอีก.

ขอให้ทุกคนนึกถึงคำว่า “ถือบวช” กันบ้าง. เรา  
 ได้ยินคำว่าถือบวช แต่ได้ยินไปในทางที่ว่า เป็นของ ศาสนาอื่น  
 เขาถือบวช เป็นฤทธิถือบวช : ศาสนาคริสต์เดียนก็มี ศาสนา  
 อิสลามก็มี. สมาชิกของเขาถือบวชเดือนนั้นเดือนนี้ ถืออย่าง  
 เครื่องครัด เมื่อนั้นเมื่อนั้น ที่นั้นที่นั้น; เมื่อไปถึงที่นั้นที่นั้นแล้ว  
 จะถือบวชอย่างเครื่องครัด ไม่จำกัดฤดูกาล อย่างนั้นก็ยังมี.

ที่นี้ ชาวพุทธเรา มีการถือบวช คราวไหน ที่ไหน เมื่อไร  
 อย่างเครื่องครัดถึงที่สุดอย่างนั้นบ้าง? ถ้ายังไม่มี ก็ช่วยทำให้มีกัน  
 เสียบ้าง; ช่วยทำให้เกิดมีการถือบวช อย่างเครื่องครัดเต็มที่  
 เต็มกำลัง เต็มสติปัญญากันเสียบ้าง ที่นั้นก็ได้ ที่นี้ก็ได้ เดือน  
 นั้นก็ได้ เดือนนี้ก็ได้, เมื่อไรก็ได้ ปีหนึ่งให้มันมีสักครั้งหนึ่ง  
 ก็ยังดีกว่าที่จะไม่มีเสียเลย. ช่วยไปคิดกันดูที่ว่า เดือนไหน  
 จะถือบวชกัน ให้มันเครื่องครัด สุดฝีมือล่ายมือกันสักที ก็จะได้.

นี่แหละ เมื่อพูดกันถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนา มันก็มาถึง  
 เรื่องนี้ คือว่าเราจะถือศาสนา หรือที่เรียกว่า ถือบวชกันนั้น  
 เมื่อไรกันบ้าง, ที่ไหนกันบ้าง, ให้เครื่องครัดถึงที่สุด เต็มความ  
 สามารถ? ไปคิดดูเอง ไปเลือกดูเอง ขอแต่ให้มันมีก็แล้วกัน  
 นี้เรียกว่าศาสนานั่นคือ สิ่งที่เราจะต้องถือกันให้จริงจัง ให้สุด  
 ความสามารถ. ถ้าไม่สามารถจะถือได้ทุกวันตลอดไป แม้จะ  
 ถือเป็นยุคเป็นสมัย เป็นครั้งเป็นคราว ตามฤดูกาล ก็ยังดี,  
 คงจะทำให้เกิดความก้าวหน้า มากไปกว่าที่กำลังเป็นอยู่อย่างนี้.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าศาสนา คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่จะช่วย  
แก้ปัญหาของคนที่จริง ก็ต่อเมื่อคนได้ถือศาสนานั่นกันจริงๆ  
นี่เรียกว่าความมุ่งหมายส่วนใหญ่ หรืออานิสงส์ส่วนใหญ่ ส่วน  
ปลีกซึ่งถึงที่สุด.

### ศาสนาเป็นเหมือนกับอาหารของใจ.

ที่นี้ ก็ยังมีประโยชน์ หรืออานิสงส์ชนิดที่จะเรียกว่า  
เป็นเบ็ดเตล็ดก็ได้ หรือเป็นส่วนประกอบก็ได้ ตามที่ท่านผู้  
ได้กล่าวไว้ ตามที่จะมองเห็นอย่างไร ได้กล่าวไว้เป็นอุปมา  
เครื่องเปรียบเทียบต่างๆกัน, คือท่านอุปมาว่า ศาสนานั้นเหมือน  
กับอาหาร. ข้อนี้หมายความว่า คนเราไม่ใช่กินอาหารทางปาก  
ทางกายอย่างเดียว ทางใจก็ต้องได้รับอาหารด้วย มันจึงจะ  
สดชื่นเบิกบานแจ่มใส มีความเป็นมนุษย์ถึงที่สุด; ฉะนั้น  
จะต้องกินอาหารทางใจ นี่เรียกว่าศาสนา เปรียบเหมือนกับ  
อาหาร; เพราะในกรณีนี้ ก็หมายถึง ธรรมะในพระศาสนา  
เป็นเหมือนกับอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตใจ.

ถ้าท่านผู้ใดยอมรับว่า เรามีได้มีแต่เพียงร่างกายอย่าง  
เดียว, เรายังมีจิตใจอยู่อีกส่วนหนึ่งด้วยแล้ว ก็จงพยายามให้  
อาหารแก่มัน ทั้งสองส่วนเถิด; คือส่วนร่างกาย ก็ให้อาหาร  
ตามธรรมดา ที่รู้จักกันดี, ส่วนจิตใจ ก็ให้อาหารคือพระธรรม  
คือความชื่นอกชื่นใจ อิ่มอกอิ่มใจ ในเมื่อรู้สึกว่าได้กระทำถูก

ต้อง ตามสิ่งที่เรียกว่าพระศาสนา คือกฎเกณฑ์อันศักดิ์สิทธิ์  
 เนิบขาดของธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบมา. เมื่อ  
 ทำสิ่งนี้ให้เกิดขึ้นแก่จิตใจแล้ว ก็เรียกว่าได้ให้อาหารแก่จิตใจ;  
 ศาสนาจึงมีอุปมาเหมือนกั๊วว่าเป็นอาหาร.

ศาสนาเปรียบเหมือนเครื่องนุ่งห่มของจิตใจ.

ที่นี้ ก็ยังมีต่อไปว่า ศาสนานี้เปรียบเหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม  
 ปกปิดร่างกายให้หมดความละอาย ให้หมดสิ่งที่เป็นที่ต้งแห่ง  
 ความละอาย. พุดง่าย ๆ ก็ว่า ถ้าเราไม่นุ่งผ้า เราก็มีความ  
 ละอายเกิดขึ้น นั่นมันเป็นเรื่องร่างกายนุ่งผ้า; ลอง จิตใจไม่  
 นุ่งผ้า คือคิดเลว ทำเลว ไม่มีธรรมะมาประกอบแก่จิตใจแล้ว  
 ก็จะมีการไม่นุ่งผ้าในทางจิตใจ ความเลวทรามน่าละอายต่าง ๆ  
 ก็จะออกมาทางกาย ทางวาจาสู่ภายนอก : เป็นคนเลวเป็นคน  
 พาลทางกาย ทางวาจา, ไม่มีใครอยากจะทำคบหาสมาคม จะ  
 รังเกียจยิ่งเสียกว่าคนที่ไม่นุ่งผ้าไปเสียอีก. ฉะนั้นจึงต้องมีการ  
 นุ่งผ้า ในทางจิตทางใจ คือทางธรรม หรือทางศาสนาด้วย;  
 ศาสนาจึงเปรียบเหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ที่จะปกปิดความ  
 ละอาย.

ถ้าท่านจะให้เครื่องนุ่งห่ม มีความหมายไปถึง  
 เครื่องป้องกันความหนาวร้อน เหลือบ ยุง เป็นต้นด้วยแล้ว  
 ก็ยังพูดได้ต่อไป ว่าความหนาวร้อนของบาปของอกุศลนั้น จะ  
 ป้องกันเสียได้ด้วยธรรมะคือพระศาสนา.

ศาสนาเป็นเครื่องตกแต่งกาย วาจา ใจ ให้งาม.

หรือว่าจะมองไปในทางที่ว่า เครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายนั้น ทำให้ร่างกายสวยงาม เหมือนท่านทั้งหลายมีเสื้อสวยๆ มีกางเกงสวยๆ มีอะไรสวยๆ ก็ด้วยคิดว่ามันจะได้งาม นั้นมันก็เป็นส่วนร่างกาย. แต่ถ้าส่วนจิตใจมันไม่งามแล้ว มันก็จะมี ความไม่งามแสดงให้เห็นมากไปกว่า ที่จะไม่มีเครื่องประดับเอาเสียเลย. ฉะนั้น จะต้องมีความเป็นเครื่องประดับประดาร่างกาย คือประดับทางจิตใจ แล้วแสดงออกมาทางร่างกายทางวาจา คือท่านจะมีวาจาที่ตรงงาม มีการกระทำทางกายที่ตรงงาม เป็นที่พอใจแก่บุคคลผู้ได้พบได้เห็น. ท่านจึงเปรียบว่า ศาสนานานเหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ที่จะปกปิดความละอาย, หรือที่ว่าจะกันหนาวกันร้อน, หรือว่าจะทำให้ดูสวยงาม อย่างนี้ก็มิ.

ศาสนาเป็นคอกที่อยู่อาศัย.

ท่านก็ยังพูดว่า ศาสนา นั้น เหมือนกับที่อยู่อาศัย. เราต้องมีบ้านเรือน สำหรับเป็นที่อยู่ที่อาศัย ถึงแม้ว่าจะอยู่รูเหมือนนกเหมือนหนู ก็เรียกว่าที่อยู่อาศัยอยู่นั่นเอง; เพราะคนเราจะอยู่โดยไม่มีที่อยู่อาศัยนั้น มันเป็นไปได้, เราต้องมีที่อยู่อาศัย. เรามีบ้านเรือน มีห้องมีหับอยู่ ก็เป็นที่อยู่อาศัย นั่นก็เป็นเรื่องของร่างกาย; จิตใจเล่า มันจะอาศัยใน

ที่อยู่อาศัยอย่างไร? จิตใจนั้นต้องการธรรมะ เป็นห้องเป็นหับ สำหรับที่อยู่อาศัย. เราจึงต้องมี ระเบียบระบอบปฏิบัติธรรมะ อย่างนี้ อย่างนี้ เป็นระบอบ ๆ ไป เพื่อให้จิตมันเข้าไปอยู่ อาศัย เป็นที่อยู่อาศัย; ฉะนั้น ระบอบของศาสนา จึงเปรียบ อุปมาเหมือนกับที่อยู่อาศัย, อย่างนี้ก็มิ; ดีกว่าเป็นคนที่ไม่ทำอะไร ให้ร่างกายได้อยู่ได้อาศัย.

ศาสนาเป็นเครื่องป้องกันบำบัดโรคทางจิต.

ที่นี้ ยังมีเปรียบไปถึงว่า ระบอบศาสนานั้นเหมือนกับ หยูกยา หรือการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ. คนเรามีโรคทางกาย ก็ไป บำบัดโรคนั้นกันที่โรงพยาบาล; แต่ถ้าจิตใจมันเจ็บป่วยแล้ว จะบำบัดด้วยอะไร? มันก็ต้องอาศัยพระศาสนา หรือ ธรรมะ ในพระศาสนา บำบัดโรคทางใจ. หรือว่าพระศาสนาจะเป็น เครื่องป้องกัน ไม่ให้เกิดโรค ทางกาย นี้ก็มีมากอยู่. คนเรามีกิเลสมากเกินไปจึงทำผิด เกิดโรคทางร่างกาย; เช่นว่า กิน มาก หรือว่ามีกามารมณ์เพื่อ หรือว่ามีวิตกกังวลมาก นอนไม่ หลับ จนเป็นโรคเส้นประสาท นี้ก็เพราะว่ามันขาด สิ่งที่ เรียกว่าศาสนา.

ถ้ามีสิ่งที่เรียกว่าศาสนา มนุษย์เราในโลกนี้ ก็จะไม่ เกิดโรค ชนิดที่มีมูลมาจากจิตใจ เช่นวิตกกังวลมากเกินไป, โลกมากเกินไป, ตะกละในเหยื่อในอารมณ์มากเกินไป, หรือ

ไปกระทำอบายมุขอย่างอื่น ๆ อีกหลาย ๆ อย่าง จนกระทั่งเกิดความเจ็บป่วยในทางกาย; เช่นชอบเที่ยวกลางคืน ก็จะมีการเจ็บป่วย หรือได้รับอันตรายอีกหลายอย่างหลายประการ อย่างนี้ ถ้ามีพระศาสนาคุ้มครองแล้ว ก็ไม่ต้องเป็นโรคเจ็บป่วยในทางร่างกาย ชนิดนั้น; ฉะนั้น ขอให้ถือว่า พระศาสนานั้น เป็นสิ่งบำบัดโรค หรือ บำรุงกันโรค ในความหมายหนึ่งด้วย.

นี่จึงเห็นได้ว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์, ที่เรียกกันว่ามนุษย์ มีสิ่งจำเป็น ๔ ประการ คืออาหาร คือ เครื่องนุ่งห่ม คือ ที่อยู่อาศัย และเครื่องบำบัดโรค; นี้ศาสนาจะเป็นให้หมด ครบทั้ง ๔ อย่าง; หากแต่ว่ามันเป็นไปมากในทางด้านจิตใจ โดยตรง, เป็นไปในทางร่างกายแต่โดยอ้อม ถึงอย่างนั้นก็ยังมิประโยชน์เหลือหลาย ที่จะบ่มองกันอันตราย หรือทุกข์ภัยเหล่านั้น ได้ตามสมควร.

### ศาสนาไว้เป็นเครื่องประเล้าประโลมใจ.

ที่นี้ อาตมาอยากจะกล่าวต่อไปถึงสิ่งสุดท้าย คือว่า ศาสนา นั้น เราควรจะมีไว้ ในฐานะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ. จะขอพูดถึงสิ่งประเล้าประโลมใจ เพื่อซ่อมความเข้าใจกันเสียก่อน คืออยากจะพูดว่า มนุษย์เรามันอยู่ไม่ได้ โดยขาดสิ่งประเล้าประโลมใจ, คือว่าเราจะมีอาหารกิน มีที่อยู่อาศัย มีความสบายทางร่างกาย มีอะไรหมดแล้ว มันก็ยังขาดสิ่งประเล้าประโลมใจอยู่.



ที่นี้ สิ่งประเล้าประโลมใจนี้ มีความหมายที่กำกวมมาก. คนที่มีกิเลสหนา ก็ไปหาสิ่งบำเรอกิเลส มาเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ, คนที่ไม่มีกิเลสหนา ก็หาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่กิเลส มาเป็นเครื่องประเล้าประโลมใจ. ที่ว่า ประเล้าประโลมใจ นี้ก็คือทำให้จิตใจสบาย เหมือนกับมีผู้มากอยประเล้าประโลมอยู่เสมอ : เขาไปดูหนังดูละคร ไปในที่เรีงรมย์ ไปในสถานที่ส่งเสริมการมรณนั้น เขาก็ไปหาสิ่งประเล้าประโลมใจ ตามแบบของเขา.

พุทธบริษัทก็ไปหา สิ่งประเล้าประโลมใจ ตามแบบของพุทธบริษัท คือศึกษาธรรมะหรือปฏิบัติธรรมะ เพื่อให้เกิดความสบายใจอย่างเดียวกัน ในความหมายเดียวกัน แต่มีใช้สิ่งเดียวกัน; เหมือนที่เราเรียกติดหลังนี้ว่า โรงมหรสพทางวิญญาน ก็เพื่อให้เกิดการประเล้าประโลมใจ เป็นสุขสบายใจสนุกสนาน เหมือนกับว่าไปดูมหรสพ ของพวกที่ใช้กิเลสเป็นรากฐาน; แต่มีใช้ธรรมะเป็นรากฐาน ซึ่งมุ่งหมายเป็นการประเล้าประโลมใจเหมือนกัน.

ถ้าคนใจมันต่ำทราวมสกปรก ก็ต้องหาสิ่งประเล้าประโลมใจ ที่ต่ำทราวมหรือสกปรก. ถ้าว่าจิตใจไม่ต่ำทราวม ไม่สกปรก ก็หาสิ่งที่ไม่สกปรก มาเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ; มันดีกว่า มันแน่นอนกว่า มันปลอดภัยกว่า; แล้วก็สิ่งที่เรียกว่าธรรมะในพระศาสนาตนเอง จะเป็นสิ่งประเล้าประโลม

ใจ ในความหมายอันนี้, เรียกว่าอิมเอิบพอใจอยู่ด้วยธรรมะ หรือพระศาสนาแล้ว เป็นการได้รับสิ่งประเล้าประโลมใจถึงที่สุด, ทำให้เกิดความเบาใจ รู้สึกปลอดภัยและมีความสุขสบาย.

อาศัยธรรมะ ตามที่ตนจะประพฤติปฏิบัติได้ เป็นความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจแล้ว ย่อมเป็นเครื่องประเล้าประโลมใจอยู่ในตัว; ดังนั้น ขอให้ถือเอาสิ่งที่เรียกว่า ศาสนานั้น ในฐานะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจด้วย แล้วก็จะได้รับคำตอบของคำถามที่ว่า ศาสนาคืออะไร อย่างสมบูรณ์ทีเดียว โดยไม่มีบกพร่องเลย.

จะทบทวนกันอีกสักครั้งหนึ่งก็ได้ว่า:

๑. ศาสนาคือคำสั่งสอน ให้ได้รู้ ได้ปฏิบัติ.
๒. ศาสนาคือสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่า เราปลอดภัย.
๓. ศาสนาคือระบบ ที่ทำให้สังคมอยู่กันโดยสันติ แม้ว่าจะเหลื่อมล้ำกว่ากัน.
๔. ศาสนา คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์ ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ.
๕. และศาสนาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่จะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ ทุกอย่างทุกประการ ในการกำจัดทุกข์ภัยออกไปเสียจากมนุษย์ เป็นสิ่งที่ควรจะต้องถือกันอย่างจริงจัง ในลักษณะที่เรียกว่า ถือนวช ตามยุคตามคราว.

๖. และทำศาสนานี้ให้เป็นเหมือนกับอาหาร ที่เราบริโภคอยู่ทุกวัน.

๗. ให้เป็นเหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ที่ทำให้เกิดความสบายกายและสวยงาม

๘. ให้เป็นเหมือนกับที่อาศัย ที่เป็นสุขโดยส่วนเดียว

๙. ให้เป็นเหมือนกับหูกยาสำหรับแก้ไข้ ในทุกความหมายของโรค ที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์เรา

๑๐. และในที่สุด เป็นสิ่งประเล้าประโลมใจมนุษย์ให้พอใจอยู่ได้ ในความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม.

นี่แหละ คือสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา พุทธมากี่หลายอย่างหลายประการ จนเผลอแล้ว; ถ้าจะสรุปให้สั้นเหลือเพียงคำเดียว มันก็ต้องกล่าวว่า ศาสนา คือสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ เพื่อมีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง นั่นเอง, เพื่อมนุษย์จะได้หมดสิ้นปัญหาอันเสียที่ ให้สัมพันธ์กับความมนุษย์ เจริญทางสมองทางสติปัญญา มันสร้างปัญหาได้มาก ไม่เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน; ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีศาสนาหรือธรรมะ ชนิดที่สัตว์เดรัจฉานไม่ต้องมี หรือมีไม่ได้. เราจึงเห็นได้ว่า ศาสนาก็คือ สิ่งที่จะทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ เท่านั้น, ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. หรือจะพูดอย่างโฆษณาสักหน่อยก็ว่า ศาสนานี้

คือ สิ่งที่ต้องคู่กันมากับมนุษย์ อย่างที่จะแยกกันไม่ได้ เอาเสีย  
ทีเดียว.

พูดภาษาชาวบ้านมากๆ ก็ต้องพูดว่า ศาสนานั่นคือ  
คู่ชีวิตของมนุษย์ นั่นเอง ถ้าท่านมองเห็นข้อนี้ ก็จะเห็นว่า  
คู่ชีวิตนั้น ไม่ใช่ผัวๆ เมียๆ คู่ชีวิตที่แท้จริง คือสิ่งที่  
เรียกว่าศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า; เพราะว่าถ้าชีวิต  
มันขาดธรรมดา หรือศาสนาแล้ว มันก็เหมือนกับตกนรก  
ทั้งเป็น. คู่ชีวิตอย่างอื่นมาช่วยไม่ได้ คู่ชีวิตนี้เท่านั้นช่วยได้  
แล้วมันเป็นคู่ชีวิตกันมา ตั้งแต่อดีตแต่อก, หรือว่าตั้งแต่  
เมื่อแรกมีโลก. เมื่อมนุษย์ยังเป็นคนป่า มันก็มีธรรมะหรือ  
ศาสนา เป็นคู่ชีวิตกันเรื่อยๆ มา, จนมาถึงยุคที่มนุษย์มี  
วิวัฒนาการสูงสุด กำลังจะเป็นบ้าเป็นหลัง ด้วยเรื่องวัตถุปัจจัย  
ที่แวดล้อมมนุษย์น้อย เป็นอย่างยิ่งแล้ว.

ขอให้รับเอาพระศาสนา ในฐานะเป็นคู่ชีวิต สำหรับ  
มนุษย์ทุกๆ คนเถิด ก็จะเข้าใจ สิ่งที่เรียกว่า ศาสนานั้น เต็ม  
ตามความหมายของคำๆ นั้นทุกประการ.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว  
ก็ขอยุติการบรรยายไว้ เพื่อให้โอกาสแก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวด  
บทพระธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติพระศาสนานั้น  
สืบไป ในบัดนี้.

# รายชื่อหนังสือ ชุดหมั่นล่อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธคุณค่ากลอน	๓
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑
๓.	การงานคืออะไร?	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตสำหรับมนุษย์	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ	๑
๗.	ปวารณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑
๘.	ชาติในปัจจุัจสมุพบาท	๑
๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุคปัจจุบัน	๑
๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑
๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑
๑๒.	ตัวตนคืออะไร?	๑



## ตัวศาสนาที่แท้จริงเป็นประโยชน์แก่มนุษย์,

ควรศึกษาให้เข้าใจ, ปฏิบัติประจำตนเป็นคู่ชีวิตมนุษย์ :-

ศาสนาไม่ใช่สิ่งสมมติ, ไม่ใช่เครื่องมือเอาเปรียบคุณผลประโยชน์

ศาสนาไม่ใช่ยาเสพติด, ไม่ใช่หมายถึงวัตถุศิลปะ

ศาสนาคือคำสั่งสอนในลักษณะ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ศาสนาคือสิ่งที่ทำให้คนเรารู้สึกว่าปลอดภัย

- เป็นระบบที่ทำให้สังคมอยู่กันได้โดยสันติ

- ทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

- เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้สำเร็จประโยชน์ทุกประการ

- เป็นเหมือนอาหารของจิต

- เปรียบเหมือนเครื่องนุ่งห่มของจิตใจ

- เป็นเครื่องประดับตกแต่งกาย วาจา ใจ ให้งาม

- เป็นคฤหาสน์ที่อยู่อาศัย

- เป็นเครื่องป้องกัน บำบัดโรคทางจิต

- เป็นเครื่องประเล้าประโลมใจ

ขอให้รับเอาพระศาสนาเป็นคู่ชีวิตเถิด สันติภาพจักพึงถึง.